

Նոր Շարժ Զարդարեան Հրատարակչություններու Թիւ 5

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԶԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխատակցութեամբ — Զուրաբիանուր եւ Նուագահան
ԱՀԱՐՈՆ ՄՍՐԷԱՆԻ եւ Ծառօր Սրամիսաներու

Կը պարունակէ

Ազգային

Շեղափոխական

Սիրային

Կրօնական

Սրգեր

Կ. ՊՈՒԼԻՍ

Տպագրութիւն Ա. ԿԱՐՕԵԱՆ

1919

Գին 40 Դր.

911

4-2-Ն 45

Նոր Շարժ Զարդարեակի Հրատարակչություններու Թիւ 5

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ԶԱԹՆԱԳՐՈՒԱԾ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխատակցութեամբ — Զարդարեակի և Նուագանակի
ԱՀԱՐՈՆ ՄՍՐԼԵԱՆԻ և Ծանօթ Մտածիչներու

295-3

Կը պարունակէ
Ա. Գ. Գալին
Յեղափոխական
Սիրային
Կրօնական
Երգեր

Ե. ՊՈՒԼԻՍ
Տպագրութիւն Ա. ԿԱՐՈՆԵՆ
1919

Գին 40 Ղր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՆԱՐԻ

Մ. ՊԷՇԻԿԹՄԱՇԼՆԱՆ

Oct 22 1892

ԶԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
1861 ՄԱՅԻՍ 24

Tempo di Marcia

Ա - րի՛ք հայ կա - զմեր յա - ութ ըն - թա - նանք Սահ - մա - նա - գրու - թեան նոր բա - ռւ մ'ալ տանք
 նոր բա - ռւ մ'ալ տանք Որ ազգի երբ զա - նի փրկ - կա բար - կո չեց նոր հո գի նոր կեանք
 ա նոր պար - զն - լեց Ս - կէք բա - ռն - կամք առ Բարձրեան Սատուած ուղ զնմէ մեր մաղ - թանք
 «ուրբ սրբ - յէ բը - խած Ս - կէք բա - ռն - կամք առ Բարձրեան Սատուած ուղ զնմէ մեր մաղ - թանք սուրբ - յէ բը - խած
 կեց - ցն , կեց - ցն , կեց - ցն միտ Սղզի ու Սահ - մա - նա - գրու - թիւն , միտ Սղզի ու Սահ - մա - նա - գրու - թիւն :

Արի՛ք Հայկազունք , յառաջ ընթանանք ,
 Սահմանադրութեան նոր բարեւ մ'ալ տանք ,
 Ո՛ր ազգն երբ զԱնի փրկարար գոչեց ,
 Նո՛ր հողի , նո՛ր կեանք Անոր պարգեւեց :

Եկէք բարեկամք , առ բարձրեալն Աստուած՝
 Ուղղենք մեր մաղթանք սուրբ սրտէ բղխած :

Կեցցէ՛ , կեցցէ՛ կեցցէ՛ միշտ ,
Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Ջրկանք , բռնութիւն վատթար վարչութեան ,
Բերին մահն ի դուռն Հայոց ազգութեան .
Սահմանադրութիւնը եկաւ զայն վանեց ,
Եւ կենաց ուղին մեր առջեւ հարթեց :

Յառաջդիմութեան բացաւ ասպարէզ ,
Ուր ամէն վայրկեան գոչել պարտ է մեզ .

Կեցցէ՛ , կեցցէ՛ , կեցցէ՛ միշտ ,
Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Ջրնջեց ամենայն կարծիք անձնական ,
Խեղդեց ամենայն ձայն անհատական ,
Հրաւէր կարգաց Աստուծոյ ձայնին ,
Առաջնորդ լինել գործոց ազգային :

Այն որ յԱստուծոյ ձայն տուաւ մեզի ,

Մենէ թող առնու ձայնով մ'այնպիսի .

Կեցցէ՛ , կեցցէ՛ , կեցցէ՛ միշտ .

Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Հայերս անարգուած՝ գրրկեց բարձրացուց ,
Մարդկային կոչման մեզ արժանացուց .
Շրնորհեց մեզի զոր ազաւան Աստուած ,
Մարդկութեան երկրորդ նըշանն էր գրրած :

Որուն շնորհիւ յարգ ըստացանք մենք .

Անոր յարգ տալով ապրինք ու երգենք .

Կեցցէ՛ , կեցցէ՛ , կեցցէ՛ միշտ .

Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Դուն ալ Հայաստան , սիրուն հայրենիք ,

Ա՛լ այսուհետեւ մի սրգար լըռիկ .

Ձի ա՛լ քու որդիքդ նոր ոգւով բերկրեալ ,
Ձքեզ հարս կ'ուզեն տեսնել զարդարեալ :

Ալ մի՛ լար մայրիկ , լացդ ի պար փոխէ ,
Եւ ձայնով քաղցրիկ որդւոցդ հետ երգէ .

Կեցցէ՛ , կեցցէ՛ , կեցցէ՛ միշտ ,

Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Հայե՛ր միանանք մեր մօրն հետ օրհնենք

Ձանոնք որ մեզի տուին սուրբ օրէնք .

Սահմանադրութեան բարեաց փոխանակ ,

Թո՛ղ վաթեն ուրախ կեանք մի փարուենակ :

Թո՛ղ և մեր որդիք հետ անոնց անուան ,

Բիւրաւոր տարիք օրհնեն ու կարգան .

Կեցցէ՛ , կեցցէ՛ , կեցցէ՛ միշտ .

Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Յ. Գ. ՍԼՎԱՃԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՔԱՅԼԵՐԳ

Հայերս անարգուած՝ գրրկեց բարձրացուց ,
Մարդկային կոչման մեզ արժանացուց .
Շրնորհեց մեզի զոր ազաւան Աստուած ,
Մարդկութեան երկրորդ նըշանն էր գրրած :

Դա՛ն ալ հայաստան , սիրուն հայրենիք ,

Ա՛լ այսուհետեւ մի սրգար լըռիկ .

Անդրանիկը քաջ իւր զինուորներով ,

Կըսպասէ գարնան , կ'ուզէ պատերազմ :

Մօա է գարունը , չուտով կը բացուի ,

Հայու խօսքը քաջ չուտով կը լսուի ,

Հայերը անվախ հոգևով միացած
Հրացան ուսերնին ոտքի են կանգնած :

Խմբապետները հոգևով են երգում ,
Ֆէդայի ուժով գնում են առաջ .
Առաջ է կանգնած Անդրանիկը քաջ .
Գոռում է գոչում , կ'ուզէ պատերազմ :

Հերիք եղբայրներ մենք չառ քնեցինք ,
Բաւական չէ՞ մեզ այսքան համբերենք .
Մայր Հայաստանը ձեռքից հանեցինք .
Հիմալ ուժ ունինք դարձեալ ետ կ'առնենք :

ԱՌ ՆՆՁԱԿ

Tempo au Marche

Ձեռնաւոր երկիր նրա տաճարն ինչպէս հայրենեաց թաղ զին մօտուտես տեղ եակ
Քաղաք քաղաքի նոր ըսկրքանց վե՛ն Յեղափոխութեան ձայնաւորն շակ
Քաղաք քաղաքի նոր ըսկրքանց վե՛ն Յեղափոխութեան ձայնաւորն շակ

Հեռաւոր երկիր նստած դու նժդեհ
Հայրենեաց բաղդին մօտուտես ետ տեղեակ ,
Բարոզ քաջարի նոր սկզբանց վե՛ն
Յեղափոխութեան ձայնատու Հնչակ :

Նոր գաղափարի քո ցանած սերման ,
Ազնիւ պտուղներն հասուննան արագ ,
Կարին և Պօլիս որոտման նման ,
Անդրանիկ շարժմունք ծնան քեւ , Հնչակ :

Չոր բռնակալը , Հայոց կեղեքիչ ,
Վախէն պահուեցաւ ոսկի գահին տակ ,
Խուլ եւրոպայի թնդաց մէջ դահլիճ ,
Հայը ցնցուեցաւ , կարմրեցաւ Հնչակ :

Այսօր քո սերմանց նոր պտուղք ա՛նա ,
Հասած կարմրին արեան նմանակ ,
Կենաց եւ մահու սուրբ ժամ մերձենայ ,
Կարմիր հրաւերիդ ակն ունինք , Հնչակ :

Կոչնակդ հնչեցո՛ւր , հնչեցո՛ւր արագ
Թո՛ղ Հայք ոտք երնեն ծագէ մինչև ծագ ,
Փռչի ծանր շղթայն , ծագէ նոր արեգ
«Ազատ ենք» հնչէ , ոսկեզօ՛ծ Հնչակ :

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ (Պետր Մուշոյե)

Ի ԴԻՄԱԽՈՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՆ. ՀԱՅՐԻԿԻՆ

Andante

Ո՛վ է որ գայ մեզ ճեղքած օդն ալին ,
Ճակատն գոհարք աստեղք կը փայլին .
Ժաղաւոր մ'է Հայ , որ ցատկեց շիրմէն ,
Ընդ մէջ Հայ . որ ցատ - կեց շիր - մէն . Ո՛վ գե՛մ - քը վա - ոտք
ար - ցուր ըս - պի են . Նա կ'ար - ճա մար զ - ծի -
րա նի փառ - քեր զիւր իր իմ եան Հայ - րիկ :

Ո՛վ է որ գայ մեզ ճեղքած օդն ալին ,
Ճակատն գոհարք աստեղք կը փայլին .
Ժաղաւոր մ'է Հայ , որ ցատկեց շիրմէն ,

Ո՛հ, դէմքը վառողք արցունք ըսպի են,
Նա կ'արհամարէ ծիրանի՝ փառքեր,
Նա սև է հագեր:

Նա մեր հայ եղբարց արցունքն է քաւեր,
Յոյց կուտայ մեզի արիւն ու աւեր,
Դիւցա՛գն մ'է որ դուրս թրուաւ դամբանէն,
Ո՛հ, թուր չէ՛ ձեռքն՝ այլ խաչ բռներ արդէն,
Ձը ցայտեր աչքէն շանթեր, այլ սէ՛ր՝ գո՛ւթ.
Դողայ անկէ՛ Բուրդ:

Նա կուգայ Հայոց մարգերէն կարմիր,
Ազատեց Քրդէն Հայը վշտակիր,
Խաչափայտով մը պանծացաւ յաղթող,
Հնչեցունց ի Հայս ազատութեան փող,
Տեսէ՛ք, քուրձ հագեր, կարծես ինք դրակ,
Բայց սիրտն է կըրակ:

Դայ Մասեաց սարէն՝ նա ձախն ու աջը,
Մովսէսի քընարն, Ղեւոնդի խաչը,
Ասողի մը նայուածք, քընարի մը ձայն,
Աղեաց խորերէն կը սիրէ նա Հայն՝
Դեռ չը ճանչցա՞ք զայն, ճակատ՝ք վշտակոծ,
Հրեշտակն է Հայոց:

Ահա կը հնչէ նորա հեշտ սրինդ,
Արձագանք կուտան Հայոց դաշտք՝ լերինք,
Երթանք իր շուրջը, Հայեր արտալած,
Ձը խաբեր՝ մատներ նա մեզ օտարաց.
Ձը սիրեր ոսկի, փառք ու վատ մարդիկ,
Հայուն է Հայրիկ:

Գլխիկը դըրած սըզաւոր սըքեմ,
Ձը թափեր ճակտէն դեռ ալիք վըսեմ,

Բայց դէմքին վրայ կանուխ են փթթած
Անցքի ու վշտի խորշումներ միշտ թաց,
Միակ վարձք մ'ունի այն է կոչել զինք՝
«Խրթիմեան Հայրիկ»

1869

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՔԱՅԼԵՐԳԸ

Tempo di Marcia

Կըռ-ռե-ցեք տը-գոր, կըռ-ռե-ցեք քաջ քաջ, Ան-վե-հոր կանգ-նած թը-նամ-ւոյնա-ռաջ:
Սան-կա-լի է մեզ միշտ ազ-նիւ մա-հը. Հե-ռու մե-զա-նից ո-սո-խիւն ա-հը
Ցա-ռաջ խի-զա-խեմք իր-բե-նա-հա-տակ, ի զուր թող չանցնի մեզ-նից մի զըլ-բաշ:

Կուռեցէ՛ք, տղերք, կուռեցէ՛ք քաջ քաջ,
Անվահներ կանգնած թշնամւոյն առաջ.
Յանկալի է մեզ միշտ աղնիւ մահը,
Հեռու մեզանից ոսոխին ահը:

Յառաջ խիղախենք իբրեւ նահատակ,
Ի զուր թող չանցնի մեզնից մէկ գնդակ:

Ահա՛, քրդերը փախչին սարսափած,
Ահա՛ դիակներ արեամբ չաղախուած.
Կրակ տեղացէք անդադար կրակ,
Փառք մեր զէնքերին առատ է գնդակ,

Այս անդամին ալ ցոյց տանք թշնամւոյն
Թէ ինչ է Հայու ոյժն ու քաջութիւն:

Մեզ տօնախմբեն մեր նախնի քաջեր,
Մեզի կրտսերան մեր հէգ եղբայրներ,
Ազատ չը ծնանք, գէթ մեռնինք ազատ,
Մեր սիրան ու հոգին պահենք անարատ:

Դէ՛հ կռուինք տրդերք մինչեւ շունչ վերջին,
Արժանի լինինք փառաց պատկին:

Մեռնինք յուսալով, մերն է ապագան,
Մեռնինք, բայց կրցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստան:
Այսպէս յորդորեց և ինկաւ արին,
Թողով մեզ անուն յիշատակ բարին,

Ահեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ հերոս,
Անմոռանալին կարիճ Մարտիրոս:

Մ. Ե:

ՍԻՐԵՐԳ

Ահա ելաւ լուսին արծաթ
Մութ ամպերու ըստուերէն,
Ահա նաւակն ալ զեղազարդ
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն:

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ
Ու դէպ ինձ բեր բիւր ծիր ալիք:

Նաւակին մէջ իմ գեղունին,
Փռուած անփոյթ լուսնի տակ,

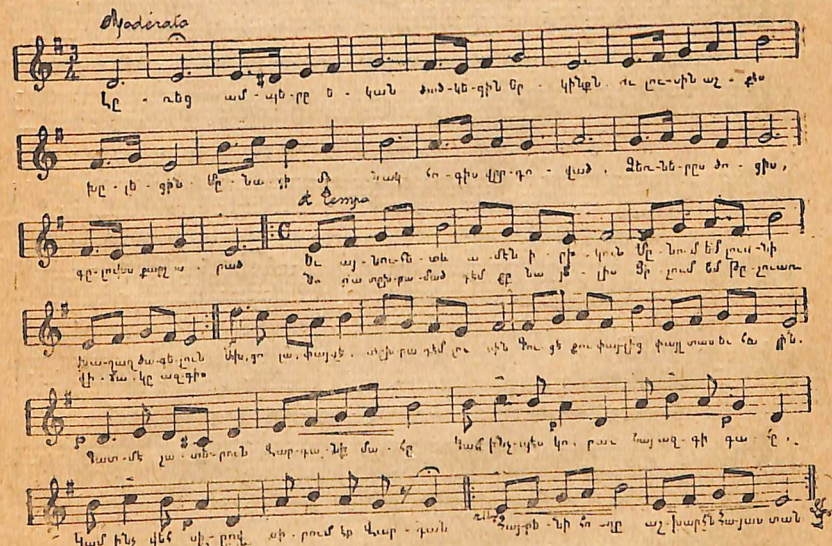
Կը ձայնակցի իր կիթառին
Հնչուն ձայնով մը յստակ:

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր երգն անուշիկ:

Ձայնով կ'երգէ սէր ու զրգուանք,
Համակ յուզում ու սարսուռ,
Ա՛լ թո՛ղ աղջիկ երգդ ու նուազ,
Բոց աչերըդ ինձ դարձուր:

Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր սէրն անուշիկ:
ՇԱՆԹ:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Լըւեց. Ամպերը եկան ծածկեցին,
Երկինքն ու լուսինն աչքէս խրկեցին,
Մընացի մենակ՝ հոգիս վրդոված,
Ձեռներըս ծոցիս, զլուսնս գարշ սրած:

Եւ այնուհետեւ ամէն իրիկուն,
Մընում եմ լուսնի խաղաղ ծագելուն,
Նորա տըխրամած դէմքը նայելիս՝
Յիշում եմ թշուառ վիճակը ազգիս:
Ախ, ցոլա՛, փայլէ՛, տխրադէմ լուսին,
Գուցէ քու փայլից փայլ տաս եւ Հային:
Պատմէ շատերուն Վարդանի մահը,
Կամ ի՞նչպէս կորաւ Հայ ազգի գահը,
Կամ ի՞նչ վեհ սիրով սիրում էր Վարդան
Հայրենի հողը, — Աշխարհն Հայաստան:

ԳԱՄՍՈ—ԳԱԹԻՊԱ

ՏԱԼԻՈՐԻԿ

Tempo di marcia

Ցալ-վո-րի-կի զա-ւակ եմ զորք քաղ-քը ցու պէս չեմ թու-լա-մորթ Սա-րի
զա-ւակաւ-րի որ դի հին քաղ-հա յոց եմ մը-նա-ցորդ Սա-րի զա-ւակաւ-րի-
որ-դի հին քաղ-հա յոց եմ մը-նա-ցորդ Ցալ-վո-րի կի զա-ւակ եմ
քաղ Ձեմ խո-նար-հր վա-տին ա-ռաջ Քա-րուտ լե-ռանց եմ ա-զատ լա՛ն
Ձեմ տե-սեր ոչ ա-րոր ոչ մա՛ն. հայ աղ-բըր-տիք, վայ աղ-բըր տիք Ցալ-վո-
րի կի զա-ւակ եմ քաղ-վա զա-տու-րեւ-սիրոյն իս մար-Ծ-կեք դեպ ինձ յա-ռաջ յա-ռաջ.

Տալուորիկի զաւակ եմ զորդ,
Բաղքըցու պէս չեմ թուլամորթ,
Սարի զաւակ, քարի որդի
Հին քաջ հայոց եմ մնացորդ:

Տալուորիկի զաւակ եմ քաջ,
Ձեմ խոնարհիր վատին առաջ,
Բարուտ լերանց եմ ազատ լա՛ն,
Ձեմ տեսել ոչ արօր, ոչ մա՛ն:

Հայ աղբըրտիք, վայ աղբըրտիք,
Տալուորիկի զաւակ եմ քաջ.
Ազատութեան սիրոյն համար,
Եկէ՛ք դէս: Ինձ, յառաջ, յառաջ:

Երբ իմ աչքերս բացի աշխարհ,
Ազատ տեսայ մեր սար ու քար,
Մինչ չփակեմ աչքս ի խաւար
Պիտ՝ չի կոխէ հոս ոտք օտար:

Իմ մամ ծնաւ զիս սարերու ծոց,
Ընկոյզի կոճղ մ'ինձ օրօրոց.
Տըկող ծնայ, մեծցայ արկղող:
Կեանքիս բաժինն է կուր ու բոց.
Հայ աղբըրտիք, վայ աղբըրտիք, եւն.:

Ոտքս բոպիկ, կուրծքս միշտ բաց,
Ի՞նչ փոյթ թէ քոյրս ալ մերկ մնաց,
Ինձ մօտ մէկ է արեւ, փուք, ցուրտ,
Բաւ է չիչխէ, Պարսկ-ի գամ Բուրդ:

Իմ կեանքս խիստ է եւ չարքաշ,
Փափուկ կեանքի բնաւ չեմ վարժ,
Բնակարանս է ապաւաժ,
Ընկերս՝ մորիկ ու երկրաշարժ.

Հայ աղբըրտիք, վայ աղբըրտիք, եւն.:

Հարբատութիւն, ուսում, հանճար,
Փառք ու պատիւ չեն ինձ համար,

Բա՛ւ է ունիմ տէգ, թուր, խանչար,
Բնաւ չի խրոխտար վըրաս օտար .

Սիրած զէնքերս չեմ ձգեր ձեռքէս,
Առիւծն անվախ չէ ինծի պէս,
Կը սիրեմ որս, կախ, աւար,
Կը սպասեմ երբ ընկնի հաւար .

Հայ աղբրրաւիք, վայ աղբրրաւիք, են . :

Թող այլք բնակին հովիտ ու դաշտ,
Վատ անդուծին հետ լինեն հաշտ,
Ես պիտ' մընամ միշտ աննուաճ
Թէեւ վրաս դայ քրտան վաշտ :

Յորենի տեղ կ'ուտեմ կորեկ
Երկաթ ձեռեմ զիչեր ցորեկ .
Շինեմ փետատ, փոխ, խաչերկաթ,
Ծանր է դատումս, բայց եմ ազատ :

Հայ աղբրրաւիք, վայ աղբրրաւիք, են . :

Այժեամի պէս կը ցատկուտեմ,
Առիւծի պէս կը մռնչեմ,
Ծովի նման կը փրփրիմ,
Կայծակի պէս կը հարուածեմ .

Կուռյ դաշտը բաղդէ է կեանքին,
Երբ կը ծագի արշալոյսը,
Կամ աւետիս տայ դրօշակին,
Կամ պաղ տեսնէ քու երեսը :

Հայ աղբրրաւիք, վայ աղբրրաւիք, են . :

Հաւար ընկնի երթամ յառաջ,
Սամնոյ լերինք հանեն հա՛ւաչ,
Հառաչ հանեն եւ ներկուին
Իւր կտրծի արիւնով քաջ :

Կտրծին սիրա՛ կտրիծին ձեռք,
Ինչ փոյթ քաջին հաղար մէկ վէրք
Մէկ Հարուածին կուտաս հարիւր
Ազոաւին լէշ կանես հաղէր :

Հայ աղբրրաւիք, վայ աղբրրաւիք, են . :

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ (Պերձ Մուշղու)

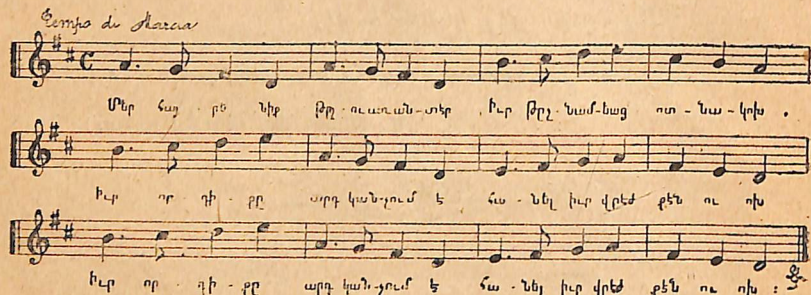

Մ Ի Ք Ա Յ Է Լ Ն Ա Լ Ա Ս Ն Դ Ն Ա Ն Յ

Մեծ ախոյեան Հայ ազատագրական

1830—1866

ԻՏԱԼԱՑԻ ԱՂԶԿԱՅ ԵՐԳ

«Մեր հայրենիք, թշուառ անտէր,
Մեր թըշնամուց ոտնակոխ,
Իւր որդիքը արդ կանչում է,
Հանել իւր վրեժ, քէն ու ոխ:»

«Մեր հայրենիք չղթաներով
Այսքան տարի կապկապած,
Իւր քաջ որդոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատուած:»

«Ահա՛, եղբայր, քեզ մի դըրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ,
Արտասուքով լուացի:»

«Նայիր նորան, երեք գունով՝
Նուիրական մեր նըշան,
Թո՛ղ փողփողի թըշնամու դէմ,
Թող կործանուի սէգ հըսկան:»

«Ինչքան կին մարդ, մի թոյլ էակ,
Պատերազմի գործերում
Կարէ օգնել իւր եղբորը,
Զանց չարեցի քո սիրուն:»

«Ահա՛ իմ գործ, ահա՛ իմ դըրօշ,
Շուտ ձի հեծի՛ր քաջի պէս,
Գընա փըրկել մեր հայրենիք,
Պատերազմի վառ հանդէս:»

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնէ,
Բայց երանի՛, որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի:»

«Գընա՛, եղբայր Աստուած քեզ յոյս,
Ազգի սէրը քաջալեր,
Գընա՛ թէեւ չեմ կարող գալ,
Բայց իմ հողին քեզ ընկեր:»

«Գընա՛ մեռիր դու քաջի պէս,
Թող չը տեսնէ թշնամին
Քո թիկունքը, թող նա չստէ
Թէ վատ է Իտալացին:»

Ասաց, տաւեց օրիորդը
Իւր եղբորը մի դըրօշ,
Մեռաքսից էր, աղնիւ գործած,
Ուր երեք գոյն կար որոշ:

Եղբայրն առաւ և ողջունեց
Իւր սիրական քրնքուշ քոյր,
Առաւ զէնքը, սուր, հրացան,
Հեծաւ իւր ձին սեւաթոյր:

«Բուրիկ, — կանչեց քաջ պատանին, —
Մընաս բարեաւ, սիրական,
Այս դըրօշակին պիտի նայի
Ամբողջ բանակ Իտալեան:»

Նա սուրբ է ինձ, երբ մըկրտուած
Արտասուքով ու կընքած,

Դու յանձնեցիր ինձ յիշատակ,
Հայրենիքի նուիրուած :

«Թէ մեռանիմ, դու մի՛ սրգար,
Իմացիր որ տարեցի
Դէպ ի մահու արքայութիւն,
Իմ հետ քանի թըշնամի:»

Ասաց, վաղեց դէպ ի հանդէս
Աւարիացոց յանդիման,
Իւր արիւնով գընել յաւէրժ,
Ազատութիւն Իտալեան :

Ո՛հ, իմ սիրտը կըտրատվում է
Տեսանելով այսպէս սէր,
Դէպ ի թըշնառ մի հայրենիք,
Որ ոսնակոխ եղած էր :

Սորա կէսը, կէսի կէսը,
Գէթ երեւէր մեր ազգում .
Բայց մեր կանայք... ո՛ւր, Եղիշէ,
Ո՛ւր մեր «Տիկնայք փափկասուն»

Ո՛հ... արտասուք ինձ խեղդում են,
Այլ չեմ կարող բան խօսել .
Չէ՛ ... թըշնառ չէ Իտալիան,
Եթէ կանայք այսպէս են :

1861

Թարգմ. յիշող. Կոմս Խնկմանուէր

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՅ

Ա. ՉԱՏՈՒԹԵԱՆ ՉԻՐԱԿԻՐ

Ի զէն հայեր, ի սուր և ի հրացան,
Տաճկա-Հայաստանից կոչում է մի ձայն .
Լեռնից լեռ թնդում է ահեղ հրաման,
«Թուէ՛ք հայեր, թուէ՛ք դէպի Հայաստան»... :

Արեւելք, արեւմուտք, հարաւ և հիւսիս,
Դղրդաց ու թնդաց քաղցր աւետիս :
Հայկաջ քաջ դաւակայ առոյգ կուրծքերից
Ազատութիւն հնչեց ամէն կողմերից :

Պումբ-խումբ հայեր դէպի Տաճկա-Հայաստան,
— Փրկութեան աւետիք առած ի բերան—
Դիմում են ցնծութեամբ իբրեւ հարսանիք,
Ուխտած սուրբ արիւնով փրկել հայրենիք :

Տաճկա-Հայաստանը ոտքի է կանգնում,
Առիւծաբար վրէժ, վրէժ է կանչում,
Արիւնով ներկում են բոլոր դաշտերը .
Արիւն են լոկ հոսում բոլոր գետերը :

Քշնամին զարհուրած փախուստ է դիմում
Վնթիւ աւար և գանձ հայերին թողնում .
«Յաղթութիւն, Յաղթութիւն», գոչեցին միաձայն,
«Քշնամին կորած է, կեցցէ՛ Հայաստան»... :

ՁԱՅՆ ՏՈՒՐ

Ձա՛յն տուր, ո՛վ ծովակ, ինչո՞ւ լռում ես,
Ողբակից լինել չկամի՞ս դժբաղդիս,
Շարժեց՛ էք զեփիււք, ալիքը վէտ վէտ,
Խառնեցէք զարտասուս այս ջրերի հետ:

Հայաստանի մէջ անցքերին վրկայ,
Սկզբից մինչ այժմ, խնդրեմ, ինձ ասա՛,
Մի՞թէ միշտ այսպէս պիտ' մնայ Հայաստան,
Փըշալից անպատ երբեմն բուրաստան:

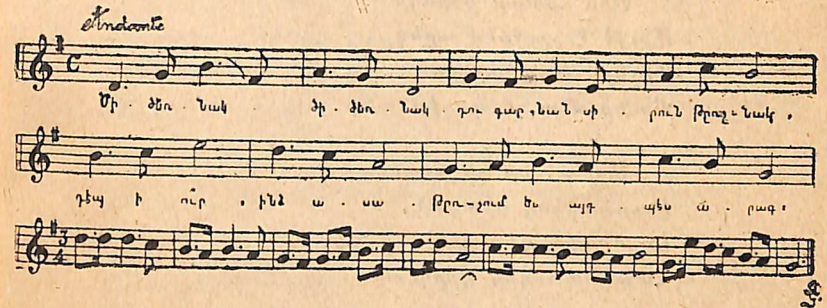
Մի՞թէ միշտ այդպէս ազդը խղճալի,
Կը լինի ծառայ օտար իշխանի:
Մի՞թէ Աստուծոյ աթոռին մօտին
Անարժան է Հայն և Հայի որդին:

Արդեօք գալո՞ւ է մի օր ժամանակ,
Մաւսի գլխուն տեսնել մի դրօշակ,
Եւ ամեն կողմից պանդուխտ ազգայինք,
Դիմեն դէպ' իւրեանց քաղցրը Հայրենիք:

ՐԱՅԻՐ

ԵՐԳ ՊԱՆԴՈՒԽՍ ՊԱՏԱՆԵԿԻ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ու՛ր, ինձ ասա՛,
Թըռչում ես այդ պես անուշ:

Ա՛խ, թըրի ծիծեռնակ,
Ծընած տեղըս Աշտարակ,
Անդ չինի՛ր քո բոցը,
Հայրենի կրտսերի տակ:

Անդ հեռո՛ւ ալեւոր
Հայր մ'ունիմ սրգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն
Սպասում է օրէ օր:

Երբ տեսնես դու նորա,
Ինձնից շատ բարեւ արա՛.
Ասա՛ թող նըստի լայ,
Իւր անբաղդ որդու վրայ:

Դու պատմէ՛ թէ ինչպէ՞ս,
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով՝
Կեանքս մաշուել, եղել է կէս:

Ինձ համար ցերեկը՝
Մութ է շրջում արեգը,
Գիշերը թաց աչքիս՝
Բունը մօտ չէ գալիս:

Ասի՛ր, որ չի բացուած՝
Թառամեցայ միացած,
Ես ծաղիկ գեղեցիկ՝
Հայրենի հողից զըրկեամ:

Դէ՛հ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացի՛ր թռի՛ր արագ,
Դէպ՝ Հայոց երկիրը,
Ծընած տեղս Աշտարակ:

Գ. Ա. ՊՈՊՈԽԱՆՅ

ԽԱՆԱՍՈՐԱՅ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻՆ ԱԹԹԻԻ

Կարկուտ տեղաց Խանասորայ դաշտումը,
Ֆէտայիններ դաշնակցական, վրէժխնդիր դուռում են.
Սուկաց քիւրաբը, լեղապատառ Մազրիկցին.
Չէր սպասում իսպառ ջնջուիլ ֆէտայիի գնդակից:

— Եաման, Աստուած, ֆէտային եկաւ ո՛ւր փախչենք,
Ասաց որդուն կրծքին սեղմաց լեղապատառ քրդունին.
— Մի վախենար, հանգիստ եղիր բաջի ջան,
Կանանց երբեք ձեռք տալու չէ վրիժառու քաջ ֆէտան:

Մի ժամայ մէջ Մազրիկ ցեղը ջնջուեցաւ,
Խանասորայ կանաչ դաշտեր կարժիր գոյնով ներկուեցաւ:
Փչի՛ր զեփիւռ, դէպ Առաւուլ մենք թռչինք,
Դիրքեր բռնենք, գաթայ հալուայ ձիւնի ջրով ճաշակենք:

Մերթ կուռմէ, մերթ բարձրանում քաջ ֆէտան,
Եզակի է պատմութեան մէջ արշաւանքի տեսարան:

Չկար Կարօն, տխուր պատեց ամենքին,
Երանի՛ է նրա հողուն, որ զո՛հ դարձաւ այդ կուին,
Քեզ ենք յանձնում ով պաշտելի Առաւուլ,
Կրծքիդ մէջը, ամուր պահի անմահ զոհերն Հայերուն:

Հայեր, յիշէք նուիրական այս օրը,
Յուլիս ամսի քսան չինգին կատարեցէք մեր տօնը:

ՍԱՍՆՈՅ ԿՈՏՈՐԱԾ

Սասուն ելաւ ապստամբեց
Աշխարհի մէջ հանեց թուրը,
Ամերիկա, Եւրոպ ջնցեց,
Քաջաց բանակն զուղաղուեց:

Հայոց սրտեր թրթռացին
Հայու ձայնը որոտաց,
Կրտրիճք յառաջ չուտ խաղացին
Ազատութիւնը թնդաց:

Ախ, Սասունցիք, քաջ Սասունցիք,
Ձեր արիւնին մենք ղուրպան,
Հնչակեան սուրբ սերմեր ծըլին,
Ազատութեան մենք ղուրպան:

Քիւրտը տեսաւ և կատաղեց,
Ձորքեր հանեց բիւրաւոր,
Յիսուն հազար զօրքեր կանչեց,
Արիւնարբու զօրաւոր:

Եւ Սասունը պաշարեցին,
Այն վայրենի քիւրտերը,
Թնդանօթներ որոտացին՝
Քարքանդ ըրին գիւղերը:

Ախ, Սասունցիք, քաջ Սասունցիք,
Ձեր արիւնին մենք ղուրպան,
Ախ սուրբ հողիդ անմահ որդիք՝
Դիակներուդ մենք ղուրպան:

Մօր արգանդը վատը պատուեց:
Գլուխներ անցուց նիզակով
Մինչ վերջին շունչ Սասուն կուռեց,
Ազատութեան կարօտով:

Եւ արիւնը գետի նման
Թրջեց Սասնոյ վեհ սարեր,
Հայք բիւրաւոր կոտորուեցան,
Գարշ բռնութեան սուրբ զոհեր:

Ախ, քիւրտ ու վատ բռնաւորներ
Նզովք ըլլայ ձեր գլխուն,
Միշտ կտրիճ են Սասունցիներ,
Նզովութի, Ձէքի՛, քո անուն:

Եւրոպ տեսաւ ցնցեց անդէն,
Ապշած նայեց Հայերուն,
Տեսաւ լիճակ գէշ է թուրքին,
Պորհեցաւ իր շահերուն:

Հայու արեան չը հաւատաց
Եւ յանձնախումբ մը ծնաւ,
Թուրքն ալ առաջ ինկաւ խնդաց
Ձիւնոտ լեռներ ցոյց տուաւ:

Ախ, Եւրոպա, մօր մը պէս խորթ
Հայ դիակներ կը ծաղրես.
Թուրքին կ'ընտրես քեզ առաջնորդ
Այս ինչ կատակ մեզ կ'ընես:

Վեցցէ՛ կռիւ, կեցցէ՛ արիւն,
Այս է ճամբան միշտ մեզի,
Մեր արիւնը Եւրոպային
Անշուտ թէ քիչ կը թուի:

Ազատութեան համար անմահ
Թող ելլէ ողջ Հայաստան,
Մեր արիւնով է մեզ ներկած,
Շահախնդիր Եւրոպան:

Սասունցի կին, Սասունցի քաջ,
Ձեր արիւնին մենք ղուրպան,
Հնչակեան սուրբ սերմեր ծըլին,
Ազատութեան մենք ղուրպան:

ԱՅՐԻՒՆ ԱՂԲԸ

Արշալոյսը նորէն բացուաւ,
Ամպու զամպէն ձօն կուգայ,
Ալ ձին եկաւ անտէր եկաւ,
Ախ իմ հարը տուն չեկաւ:

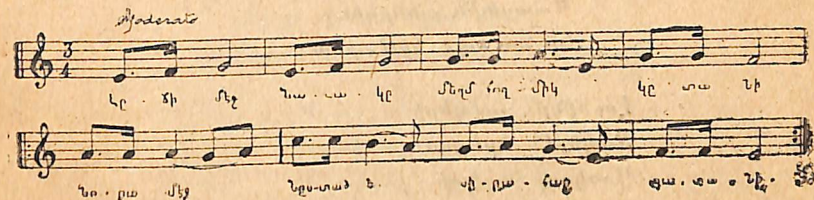
Էոյսը բացուաւ դուռը բացուաւ,
Ալ ձին քրտնած ներս ինկաւ,
Սիրուն կրծքին վէրք ստացած,
Արիւն թաթախ ներս ինկաւ:

Ախ սիրուն ձի դու ինձ ասա,
Ո՞ր տեղ թողիր իմ հարը,
Ա՞ր ձորի մէջ ո՞ր քարի տակ,
Անտէր թողիր իմ հարը:

Ամպեր եկաւ մութը պատեց,
Մինակ նստած կուլամ հս,
Միբելիս, կորած հարիս,
Մուգ ու չիվան կ'անեմ հս:

ՄԻՐԱՀԱՐԻՆ ՆԱԻԱԿԸ

Լըծի մէջ նաւակը
Մեղմ հողմիկ կը տանի,
Նորա մէջ նստած է
Սիրահար պատանի:

Պատանին ձեռքն ունի
Կիթարա ու կ'երգէ,
Իսկ քամին կը փախցնու
Նաւակը եղերքէ:

Լըծակին մէջը կայ
Քարաշէն մի ամրոց,
Սիրուհւոյ բնակարան,
Հանապազ փակ ու գոց:

Պատանւոյ նաւակը
Դէպ ամրոց կը վազէր,
Ուր նորա անձկալին
Սրբատարով կը սպասէր:

Մեղմ հողմ աւելի,
Աւելի սաստկացաւ,
Երկինքը թուրպ պատեց,
Փոթորիկ բարձրացաւ:

Ալիքի լեռները
Գողաղով կը ծրվան ,
Պատանին աներկիւղ
Կը նուագէ կիթարան :

Հուսինը՝ ամպերի
Տակերէն, երեցաւ,
Սոսկալի աղէտի
Պատկերը բացուեցաւ :

Կէս ճամբան ալիքը
Նաւակին խորհուեցան ,
Նաւակը փըշրեցին ,
Յոյս չի կայ փրկութեան :

Պատանին աչքերը
 Լուսնեակին բարձրացուց,
 Կիթարի լարերը
 Նա ուժգին հնչեցուց:

«Տա՛ր Վերջինն խօսքերըս
Անձկալուոյս, ո՛վ լուսին,
Թէ՛ քաղցրիկ անուներդ
Յիշելով կը մեռնիմ :»

Դադրեցաւ փոթորիկ,
Ու ալիք պառկեցան,
Զըրի վրայ կըտորտանք,
Նաւակի երեւցան:

Սիրունին սրբաատրոփ՝
Նայեցաւ լըճակին ,
Հասկացաւ դառնութիւն՝
Իւր անբաղդ վիճակին :

«Իրարմէ բաժնեցին
Մեզ աշխարհ և այս կեանք,
Գէ՛թ մահով այսուհետ
Ջրրի տակ միանանք:»

Ասաց, և աղաղակ
Բարձրացուց նա ուժգին,
Գլխորվեց, զոհ եղաւ
Անկուշտում ծովակին:

ጥላይጥላይ-ታላቅጥላይ

684

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

H. SINAN LAN.

cz Allegretto.

INTRODUCTION.

Fine

poco rit.

Ազատութեան սիրոյն համար շատ արիւններ թափ-
ուեցան

Անձեղ հայեր ու զաւակներ եկան այստեղ թաղուե-
ջան : (ԿՐԿՆԵ)

(Կրկին)

Ահա եղբարք ես ալ կ'երթամ՝ ազգիս համար միռնելու ,
Ազատութեան սիրոյն համար ամբողջ կեանքս զոհելու :

Գերեզմանիս հողին վրայ թափէ արցունք հայր և մայր ,
Սրբուէ ծաղիկ բուրումնաւէտ նահատակ եմ ես յաւէտ :

Ահա այսօր Հայ եղբայրներ կուգան այստեղ ողբալու ,
Նահատակաց հողին վրայ աղի արցունք թափելու :

Ո՛վ եղբայրներ դուք ալ ելէք գերեզմանին խորերէն ,
Ուրախացէք և ցնծացէք Ազատութեան կոչերէն :

ՄԱՂԹԱՆՔ

Նահատակաց յիշատակը օրհնեալ ըլլայ յաւիտեան ,
Եւ արժանի անոնց հողին երկնից Սուրբ Արքայութեան :

1908 թգոստոս 8

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒՄԻՇԵԱՆ

ԽԱՆԻ ԵՐԳԸ

Լուսին չըկար, մութ գիշեր էր,
Մի խումբ կ'երթար արազ արազ,
Տեսանք որ քաջ Խանի խումբն էր,
Ձիւնուած էին բոլոր նրանք :

Կեանքերը ազգին նուիրած ,
Կըտրիճ Խանն առաջ ընկած .
Գնում էին Տաճկաց սահման ,
Թըռչում էին ինչպէս կրակ :

Հըրացանները ուսերին ,
Դրօշակը պարզել էին .
Գնում էին ուրախ զուարթ ,
Ազատութիւն երգում էին :

Մութ անտառից անցնում էին ,
Ամէն մէկը առիւծ էին .
Նժոյգ ձիանց վրայ նստած ,
Մերկ սըրերը քաշել էին :

Երբ քաջ Խանը ելաւ Բասեն ,
Թնդանութեան արձակեցին .
Հայ քաջերի մօտիններից
Գնդակները գողգողացին :

Ահեղ կռիւն ահա սկսեց ,
Երկու անյաղթ թշնամեաց մէջ .
Թուրք զօրքերին դիմադրեցին ,
Փառաց պսակ վաստակեցին :

Երբ քաջ Խանը հրահանգ կուտար ,
—Արի՛ք առիւծներս իմ քաջ .
Մտան թշնամու խիտ շարքեր ,
Վրաստանցի ձախըն ու աջ :

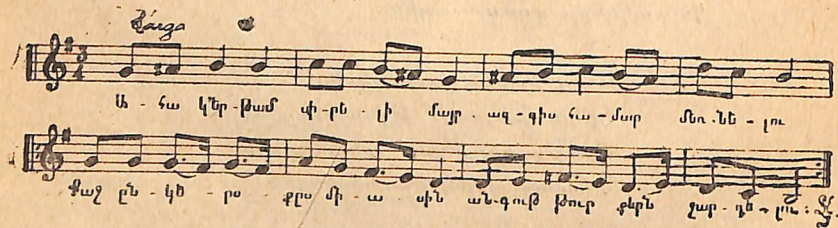
Երբ քաջ Խանը «ուռա՛յ» գողաց ,
Թշնամիքը մոլորուեցան ,
Հազարաւոր տաճիկներ
Գլուխները ջախջախուեցան :

Ձերմ եռանդով կռուում էին ,
Սրտերումը կար շատ պահանջ ,
Փախչում էին տաճկաց զօրքեր ,
Չէին կարող կանգնել առաջ :

Կեցցէ՛ իման իւր խմբովը ,
Սարսափ թողեց Բասենումը ,
Երեք օր ու գիշեր կռուեց ,
Աչքերիցը կտրեց քուռը :

Հայաստանի հողի վրայ ,
Քաջը թափեց իւր արիւնը ,
Միճազ , յիշէ՛ չը մոռանաս ,
Կտրիճ իմանի քաջ անունը :

Յ Ո Յ Ս

Ահա՛ կ'երթամ սիրելի մայր ,
Ազգիս համար մեռնելու
Քաջ ընկերօքս միասին ,
Անդուծ թուրքերն չարդելու :

Մի լար , մայր իմ , մ'ողբար մայր իմ ,
Վերադարձիս ըսպասէ ,
Ազգիս հայոց ազատութեան ,
Տիւ և գիշեր աղօթէ :

Ահա կ'երթամ , սիրելի քոյր ,
Նըպատակըս է բարի ,
Չենք դիմանար , մենք գերի ենք ,
Իբր վեց հարիւր տարի :

Մի լար , քոյր իմ , մ'ողբար , քոյր իմ ,
Վերադարձիս ըսպասէ ,
Ազգիս հայոց ազատութեան ,
Տիւ և գիշեր աղօթէ :

Սերաստիա երբ կ'երթայի
Երկու օրէն դառնայի ,
Երկու օրս ալ կ'ըլլար տարի ,
Ես քեզ շատ կարօտնայի ,
Մի լար , մայր իմ , են :

Ելլէի լեռանը վըրայ ,
Քար ժը զարնէի գըլխուս ,
Իմ գըլխուս եկած ձիւնները ,
Մասեաց գազաթն ալ չըկայ ,
Մի լար , մայր իմ , են :

Պարտէզիս մէջ երկու ծառ կայ ,
Տեսնողին զարմանք կուտայ ,
Հայ քաջերու արիւնովը
Կարծես ներկած ճիւղեր կայ :

Արդեօք այս մեր քաջածնները
Պիտ' վերջացնե՞ս , ո՛վ Աստուած ,
Գուցէ ողջ ողջ պիտի տեսնենք
Հայ դրօշակը պարզուած :

ԵՂԻՍ. Մ. ՏԵՏԵՍԵԱՆ
1884—1881

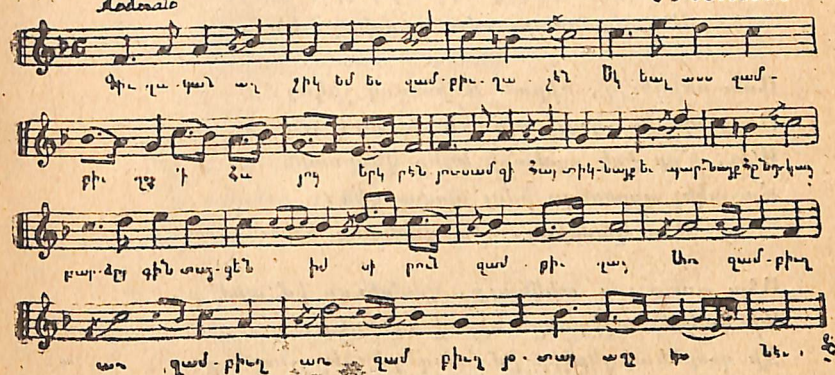
Հայ գրականությանը երաժշտության ուժեղ դեմքերէն, սպագրիչ, ուսուցիչ, ազգային զործիչ եւ վերջապէս Հայ Յեղափոխութեան նախակարապետ: 1881 ին իր հրատարակած ՆՈՐ ԵՐԳԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ անուն գրքին համար կը բանտարկուի եւ բանտի խոնար մքնդորտին մէջ կը զոհուի՝ այդ կերպով բանալով հայու սեւ հակասագրին դառն օրանքը՝ բանտի, ախոռի, ջարդի ու քայաւնի...:

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԱՂԶԻԿ

Madras

6. 5. 52560667

Գիւղական աղջիկ եմ ես զամբիւղաչէն
 Եկեալ աստ զամբիւղօք ի Հայոց երկրէն,
 Յուսամ զի Հայ արկնայք ե պարոնայք Հընդկաց
 Բարձր գին տալցեն իմ սիրուն զամբիւղաց :

Ա՛ռ զամբիւղ , ա՛ռ զամբիւղ ,
Ա՛ռ զամբիւղս յօտար աղջկանէս :

ԶԱրարատ և զԵփրատ և զՏիգրիս թողի,
Միայնակ չըթիմ աստ յեղերս Գանգէսի,
Պանդուխտ եմ, օգնեցէ՛ք անտերունչ անձինս,
Զի ծնողք ձեր յառաջ աստ պանդուխտ էին :

Ա՛ռ զամբիւղ , ա՛ռ զամբիւղ հէն . :

Համբիւղք իմ են յարմար ասղնագործութեան ,
Պահել անդ զմատնոց , ըզթել , զասղաման .
Իմ ձեռօք եմ գործեալ ես զամենեսեան
Երբ խաչինք և գառինք իմ զինեւ խալտան :

Ա՛ռ դամբիւղ, ա՛ռ զամբիւղ Է՛ն . :

Պահանջք բաղումք, ցաւք բաղումք կան յայսմ աշխարհի,
Պէտք սակաւք, դաւք սակաւք կան յիմում երկրի.

Այգի մի ունէի, զամբիւղ գործէի.
 Լոկ կաթամբ և պտղով երջանիկ էի:
 Ա՛ռ զամբիւղ, ա՛ռ զամբիւղ, ևն.:

Աստ սերկեւիլ, ծիրան և խաղող չիկայ,
 Բայց միայն աղայ, բիւա և քիւայ ⁽¹⁾
 Ա՛խ, ե՛րբ իցէ արժանի եղեց վերջստին
 Ճաշակել զպտուղս իմոյ պարտիւին:
 Ա՛ռ զամբիւղ, ա՛ռ զամբիւղ ևն.:

Ահա դուք լաւ տիկնայք, զամբիւղս իմ առէ՛ք,
 Գիւղական աղջկանքս սիրով օգնեցէք,
 Ձի դարձեալ յերկիր իմ հանդերձ ձեր շնորհօք,
 Ձերախտիս ձեր առեալ՝ գովեցից բազմօք:
 Ա՛ռ զամբիւղ, ա՛ռ զամբիւղ ևն.:

Մ. ԹԱՂԻԱԴԵԱՆՅ

ԳՈՂԹՆԻ ՔՆԱՐ

Թէ հայրենեաց պսակադիր,
 Գողթնի քնարք լռեբ ևն.
 Երկնից Թող դան անմահ հոգիք,
 Հայոց քաջեր պըսակել:

(1) Պօռնիկ Հնդկաց:

Մասեաց գաղաթն Թող դան բազմին,
 Երկնից գունտ գունտ հրեշտակներ.
 Աստուած իջեր ի Հայաստան,
 Հայոց արիւնն հոռոտել:

Փախէ՛ք ամպեր Շաւարշանէն,
 Ալ մի՛ ցողէք ձեր ցողեր.
 Շաւարշանը ոռոգուած է,
 Հայոց քաջաց արիւնէն:

Եւ կը ծլին և կը ծնին,
 Աս դաշտին մէջ ոչ խոտ վարդ.
 Այլ վարդանայ ինկած երկիր,
 Պիտի ծաղկի սուրբ հաւատ:

Քանդակագործ քաջ Եղիշէն,
 Գրիչ ի ձեռն գայ յԱրտաղ.
 Չափէ, ձեւէ, գրէ, դրօշմէ,
 Կեանք, մահ, հաւատք վարդանայ:

Ո՛հ վարդանայ անուան արժան,
 Մասիս կանգնի մահարձան.
 Մենաստաններ խաչն ի գմբէթ,
 Աւետարան սուրբ հաւատ:

Ծաղէ արեւ քոյդ ճառագայթ
 Խաղտեաց լեռնէն, մութ խորշէն.
 Այն տեղ ինկար քաջ Հմայեակ,
 Այն տեղ պառկեր նահատակ:

Լուսին, լուսին, աչօքդ անքուն,
 Պահէ հայոց ոսկորներ.
 Եւ Մայիսի զուարթ ցողով
 Ցօղէ անոնց չիրիմներ:

Արծուիք, բազէք Հայաստանի,
Եւ արագիլ ամրան հիւր,
Դուք հսկեցէք այս աշխարհին,
Ժառանգեցէք հայոց տուն :

Մոխիրներու վրայ նըստէք,
Աւերակներ չինէք բուն .
Եւ ծիծեռնակ գայ ու երթայ,
Մինչեւ Հայոց գայ գարուն :

Գ. Վ. ՍՐՈՒԱՆՁԵԱՆՅ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԻՐՈՒՆ

Allegro Moderato

Մեր հայրենիքի սիրուն խումբեր պատրաստուած են քաջ .
Հը բազանն - բը ու սերնին փամփուշտնն բը ձախ ու աջ :

Մեր հայրենիքի սիրուն
Խմբեր պատրաստուած են քաջ,
Հրացանները ուսերնին,
Փամփուշտները ձախ ու աջ :

Հնազանդ կարգով շարուած,
Իրենք առիւծի պէս քաջ .
Խմբապետը հրաման տուաւ
Գնալ զէպ յառաջ յառաջ :

Ոսկեթել պաշլըգներով,
Լազի շորեր թանկագին ,

Գնում էին զէպի Սասուն՝
Օգնելու Անդրանիկին :

Համիտիյէ զօրքերուն
Հրովարտակ կարդացին,
Թնդանոթներով զօրքերով
Դէպի Սասուն դիմեցին :

Խմբապետը Նէվրուզն է .
Օգնականը՝ շատ քաջեր ,
Աղճոն առաջն էր ինկեր
Պատերազմի կ'սպասէր :

Հայ քաջերը դիրք մտան
Թշնամին պաշարեցին,
Ամէն կողմէ շրակ տուէ՛ք,
Կոտորեցէ՛ք գոռացին :

Ահա եկաւ ճան ֆէտան
Սարսափ տիրեց բանակին,
Փախչում էին զէպի լեռներ,
Վախկոտ զօրքեր ահագին :

Խաւարից լոյս ծագեցաւ .
Սպասում են մեծ դործեր
Դաշնակցութեան ցանած սերմեր
Տալիս են նոր նոր յոյսեր :

ԱԲԳԵԶԵԻ
ԼԻԿՆՆՄՅ

ԵՐԳ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Andante

Տ. ՔՈՒՏԱՏՈՐԱՆ

Ա - ճա րա - ծակ ու - րա - խու - թեան ք սեր յա - ւեր
 մի - ու - թեան. ի տեր յա - ւեր մի ու - թեան. Գի վա - յի - րա
 Դ - զից ճա - կեան մեկ տեղ չեր - չուին եւ զնձեան եւ զնձեան :
 Կեց - ցե՛ սեր եւ մի - ու - թիւն Կը ընե՛ մի սիրտ
 մի ա - րիւն. Կեց - ցե՛ սեր եւ մի ու թիւն
 Կը - ընե՛ մի սիրտ մի ա - րիւն մի ա - րիւն
 Կեր - ցուր աչ - քըդ յեր - կեցի կա - մար . Փայ - լի ճե - ուն աստղ մի պայ - ծառ
 Եւ դու ո՛ հայ զար - թիր սիրտ առ Հա - յոյ քաղ . դի՛
 ալ չե՛ խա - ւար Կեց - ցե՛ սեր եւ մի ու - թիւն
 Կը - ընե՛ մի սիրտ մի ա - րիւն Կեց - ցե՛ սեր եւ մի ու - թիւն
 Կը - ընե՛ մի սիրտ մի ա - րիւն Կը - ընե՛ մի սիրտ մի սիրտ մի ա
 - րիւն Կը - ընե՛ մի սիրտ մի սիրտ մի ա - րիւն

Անա բաժակ ուրախութեան,
 Ի սէր յաւերժ միութեան,
 Զի՞ վայելուչ՝ որդիք Հայկեան,
 Մէկտեղ հրճուին և ցնծան :

Կեցցե՛ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն :

Վերցո՛ւր աչքըդ յերկնից զամար,
 Փայլի հեռուն աստղ մը պայծառ,
 Եւ դու, ո՛ հայ, զարթի՛ր սիրտ առ,
 Հայոց բաղդը ա՛լ չե՛ խաւար :

Կեցցե՛ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն :

Բա՛ւ է այսչափ բաժանում,
 Ըլլամք ուրախ և խնդում,
 Նախանձ, վրէժ ձեզ թողում,
 Անդունդք և վիհք անհասնում :
 Կեցցե՛ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն .

Փորձ մը ըրինք բաժանման,
 Փորձ մ'ալ ընենք միութեան .
 Լեցուի փափաքդ Հայաստան,
 Տե՛ս որդիք քո միանան :
 Կեցցե՛ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն .

Ինչ և ընեմք ինչ կերպ առնեմք,
 Ո՞վ չը գիտաց թէ մենք Հայ եմք,
 Ո՞վ չի գիտեր թէ եղբայր եմք,
 Արիք ծիծաղ դիմօք երգեմք :
 Կեցցե՛ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն :

ՄՏԵՓԱՆ ՊԵՐՃ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Հայ պատուիրակ ՊերՃի վեհաժողովին
1839—1888

Ո՞ր բռնաւոր ո՞ր օրէնքներ,
Կը պատուիրեն թէ մի՛ սիրեր,
Ազգիդ օգուտն ու բարիքներ,
Սիրոյ գահն է յերկինս ի վեր:
Կեցցէ՛ սէր և միութիւն,
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

Ս. Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

ԽԱԽԱՐԵԼ ԵՄ ԻՆՉՊԵՍ ԳԻՇԵՐ

Պաւարել եմ ինչպէս գիշեր ,
Իմ չորս կողմն է փոթորիկ ,
Զունիմ ես սէր , չունիմ ես սէր ,
Ես սիրում եմ իմ հայրենիք :

Այնտեղ անթիւ անբաղդ մայրեր ,
Որդեկորոյս ճողոններ .
Եղբայրաւորկ անթիւ քոյրեր ,
Թափում են յորդ արցունքներ :

Ինձ մի սիրիր , ինձ մի սիրիր ,
Ես չառ ու չառ փոխուել եմ .
Առ թաշկինակդ աչերդ սրբիր ,
Ես քեզ սիրել կարող չեմ :

Մնաս բարեաւ իմ աչքի լոյս ,
Սէրդ լինի ինձ խրախոյս ,
Այդ արտասուքըն ես պիտ' թափեմ
Որ իմ ցաւերս սփոփեմ :

Ա՛խ , տուէ՛ք ինձ մի քաղցր քուն ,
Կեանքից հեռու սլանամ .
Այն աշխարհը ուր խնդութիւն ,
Ուր սէրն է միշտ անթառամ :

ՎԱՆԵՑԻ ՄՕՐ ԵՐԳԸ

Պըզտի՛ տըղայ, չեմ՝ օրօրի՛ր օրօրանքըդ, որ քուն լատ,
Հայ աղբարքըդ ոտքի ելան, մինակ դո՛ւ ետ պիտ՝ մընաս,
Ձարթէ՛, հոգիս, անուշ քունէդ, թող աչերըդ լուս տեսնին,
Արեւմուտքէն արեւ ծագեց, բաղդը բանեց Հայ ազգին:

Չար Սուլթանին ոսկի թախտը ջարդուեցաւ, վար ինկաւ,
Թախտի տակէն հաղար աղբաց ազատութիւն ծագեցաւ:
Ով որ շուտով ոտքի ելլէ, աղատութիւն կը գտնէ,
Սիրուն որդի՛ս, միթէ մինակ չար լուծի տակ պիտ՝ մընէ:

Մենք Սուլթանին շատ խնդրեցինք կողկողագին ու լացինք,
Ազի ազի արտասուքով ձեռք ու ոտքը լուացինք,
Բայց նա չանապ պաղատանքին ողորմելի հայերուն,
Այժմ, նայինք, նա կը լսէ՝ շառաչիւնը սուրերուն:

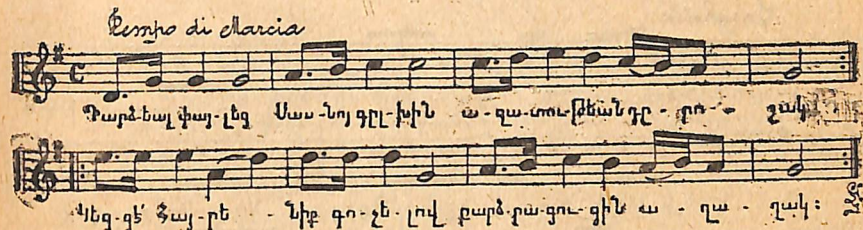
Տո՛ւր, սիրական, քակեմ ձեռքիդ պալուշները, արծակեմ,
Ու այդ թուրիկ աջիդ մէջը մի պողպատէ սուր դընեմ,
Ըստրուկ գընա՛ արեան դաշտը, վերադարձի՛ր ազատուած,
Արդեօք մի օր պիտի լըսես մեր խնդիրքը, ո՛վ Աստուած:

1877

ԳԱՄԱՌ-ԳԱԹԻՂԱ

ՔԱՋ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

Դարցեալ փայլեց Սամսոյ գլխին
Ազատութեան Դրօշակ,
Կեցցէ՛ հայրենիք գոչելով,
Բարձրացրին աղաղակ:

Թնդաց, որոտաց ձայներից
Ողջ աշխարհքը Հայկական,
Խումբ-խումբ կարգած Հայ զաւակներ
Համուժ էին օգնութեան:

Գուրգէն, Վահան, Հրայր (Դժոխք)
Բաջ Անդրանիկը ղեկավար,
Տալուրիկի լեռներում,
Շրջում էին անդադար:

Սարսափեցան քիւրդ ցեղերը
Մինչ պալատը Սուլթանին,
Հրամայեց շուտ կործանել
Դիրքերը հայդուկներին:

Անա անգութ քիւրդ ու տաճիկ,
Սարսափելի տեսարան,
Ժամանակ է վրեժ լուծել,
Գոչեց ձայնը Հայկական:

Կրակ տեղաց Հայ քաջերի,
Բնակավայր դիրքերից,
Այլալեցան քիւրդ խուժաններ,
Անուրի գնդակներից:

ՄԵՆՔ ԱՆԿԵՂԾ ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՆՔ

Larghetto

Անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք
 անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք
 անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք

Մենք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք
 Ուխտել ենք ծառայել երկար ժամանակ
 Պարսկաստանի խորքից եկել է նամակ
 Գնում ենք բարով, կ'ուշանանք տարով
 Արիւն, սուր ու հուր պատերազմի դաշտ կըսպասեն մեզի :

Դուշմանը մեզ տուեց «Վան ֆիդայ» անուն,
 Այդ անուան համաձայն տեսաւ զօրութիւն
 Մենք չենք ուզեր ազատ կամաւ բռնութիւն,
 Ուխտել ենք կռուել, այդ սիրով մեռնել,
 Համոզուած ենք որ այդպիսով միայն կայ մեզ փրկութիւն :

Ստամբուլը պիտի լինի արեան ծով,
 Ամէն կողմից կռիւ կըսկսի շուտով
 Կոտորենք Բաշկալայ, անցնենք հեշտ կերպով,
 Աջից Վարդանը, ձախից Իշխանը
 Գրաւենք Աղբակ, տարածենք սարսափ, փառք Դաշնակցութեան

Բաշկալայ գաւառում, այն պատերազմին,
 Աւելի մեծ սարսափ տիրեց թշնամուոյն
 Քաջ Զէյթունը՝ յաղթեց վատ, չար գազանին,
 Կեցցէ՛ Զէյթունը, խրոխտ Սասունը,
 Կռսակցութիւնը բաղդաւոր օրեր, պարծանք Հայերուն :

Ի ԶԵՆ

Tempo di Marcia

Անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք
 անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք
 անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք
 անք անկեղծ զինուոր ենք անք անկեղծ զինուոր ենք

Ազատութեան այն վառ սէրը
 Թունդ որոտաց իմ սրբաբուն,
 Իմ հայրենեաց սուրբ անունը
 Ինձ պատերազմ է կանչում :

Ելէ՛ք, ելէ՛ք, հայկազունք,
 Ելէ՛ք, Հայկայ զաւակունք,
 Ելէ՛ք, ելէ՛ք, Հայ եղբարք
 Առէ՛ք ձեր սուրն ու նիզակ :

Ահա՛, եղբարք, Հայ եղբայրներ
 Առէ՛ք զրահ, սուր, զէնքեր,
 Մահը դաշտում Շաւարշանայ
 Մեզ հրաւեր կը կարգայ :
 Ելէ՛ք, ելէ՛ք, հայկազունք, Լեն :

Ախ, հայրենիք, սուրբ անունըդ
 Անշէջ վառի իմ սրբաբուն,
 Մեր Հայ եղբարք շիրիմներդ
 Իրանց գիրկն են մեզ կանչում :
 Ելէ՛ք, ելէ՛ք, հայկազունք, Լեն :

Այս օրերը մեր քաջ կեանքին
Նուիրական թող լինին,
Ո՛վ սիրում է Ազատութիւն
Թո՛ղ չմոռնայ Հայ անուն:

Ելէ՛ք, ելէ՛ք, հայկազունք, են...:

Խ Ր Ա Տ

Երբոր ազգին գահը փլաւ,
Երբոր ազգին թագ փշրեցաւ,
Յայնժամ մոլի վատ կզերներ,
Բարձրացուցին իրենց թագեր:

Ըսին Հայոց լոկ հայրենիք,
Է կղերին պաշտած երկինք.
Լաւ է կթօնի չհաւատալ,
Քան թէ անոր գերի ըլլալ:

Հին բռնակալ թագիդ փոխան,
Հայ մարդ, ընտրէ դու քո իշխան.
Թանկ զարդն՝ պչրանքն գէշ կղերին,
Ա՛ռ, տո՛ւր, կրթէ հայի օրդին:

Ազգ մ'որ չունի ազատութիւն,
Ան չունի կեանք, չունի և արիւն.

Չունի կրօն, յոյս հոգեկան,
Անրան նիւթ է ոտն կոխան:

Երգմամբ վճռէ կամ մահ կամ կեանք,
Փշրէ, կտորէ լուծ և կապանք.
Լաւ է մարդուն բնաւ չապրի,
Քան թէ ապրի այլոց գերի:

Փամիուշտ, դնդակ, ուումը, ուժանակ,
Առատ լեցուր քո լախ տոպրակ.
Պատերազմի դաշտին մէջ դուն
Ընտրէ մեռնիլ քան թէ քո տուն:

Հայ, կոծ, բողոք, արիւն, աղօթք,
Անօգուտ են, կը ցնդին յօդ.
Քանդի ազգաց իրաւունքներ,
Որոշած են քաջաց սուրեր:

Որու սուրը կտրուկ լինի,
Որու գնդակն հեռու նետուի,
Իրաւունքն անոր կըլլայ,
Աշխարհն այսպէս կը հաւատայ:

ՏԱՐՈՆՅԻ

ԽՈՒԻՆԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
1874—1915

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
1873—1915

ՀԱՅՐԻԿԱՆ

Եկել է գարուն, սոխակը սիրուն,
 Վարդի թըփի տակ, Հայրիկձան,
 Երգե՛ Հայրենիք:

Ծիծեռնակ, բաղե, թռչունք համօրէն
 Քաշում են միշտ, ախ, Հայրիկձան,
 Օտարաց երկրէն:

Կռուկ մեր պանդուխտ իւր բարձր դիրքով,
 Փռւթայ ձայն տալ մեզ, Հայրիկձան,
 Հայրենեաց սիրով:

Վասպուրականի երիտասարդներ,
 Եւ օրիորդներ, Հայրիկձան,
 Սեւեր են հագեր:

Պատանիք, մանկունք, Օրիորդք, կուսանք,
 Հայրիկ կանչելով, հայրիկձան,
 Քաշեն հառաչանք:

Մեր սիրտն ու հոգին քու հոգւոյդ ղուրպան,
 Հրեշտակ Հայ ազգի, Հայրիկձան,
 Դարձի՛ր Հայաստան:

Մեր սիրտն ու հոգին դու մորմոքեցիր,
 Քաղցր ու անուշիկ, Հայրիկձան,
 Թողիր զնացիր:

Վոսփորի ափեր, գիտեմ, չես սիրում,
 Վարագայ Վանքիդ, Հայրիկձան,
 Կարօտ ես քաշում:

Հրաժարական քարոզող տուիր,
Խեղճուկ սրտերնուս, Հայրիկճան,
Կրակ վառեցիր:

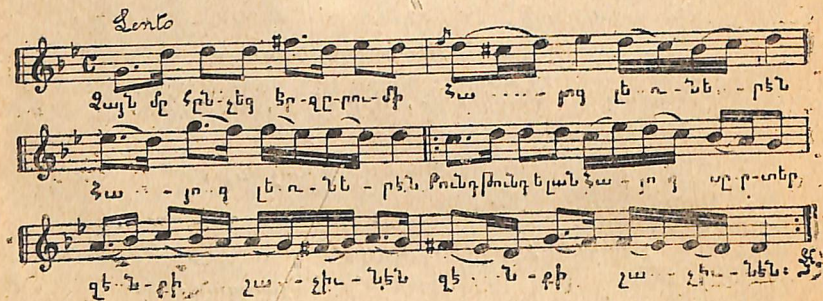
Իսկ երկուշաբթին, որ օրն էր Աւագ,
Ի Սուրբ Յակոբէն, Հայրիկճան,
Դառնայիր արագ:

Ո՛ւր որ ալ լինիս, ո՛ւր որ ալ երթաս,
Քու փայլուն ջահէդ, Հայրիկճան,
Մեզի լոյս կուտաս:

Եւրոպ ճանաչէ քու բարձր արժանիք,
Մինչ քու կարօտովդ, Հայրիկճան,
Կ'այրինք տոչորինք:

ՇԱՐԺՈՒՄ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ ԿԱՐՆՈՅ

Ձայնը հընչեց էրզրուսի հայոց լեռներէն,
Թունդ թունդ ելան հայոց սրտեր զէնքի շաչիւնէն:

Հայ գիւղացին դարուց ի վեր սուր, զէնք չէր տեսած,
Դաշտը թողուց, սուր, հրացան բահի տեղ արած:

Հայ ծերուկը ցուպն ի ձեռին լալով խնդրում է,
Հայրենիքի ազատութիւն տեսնել ու մեռնիլ:

Հայ տիկինը ստիպում է ամուսնոյն գնալ,
Պատերազմի դաշտի վերայ վէրք տալ՝ ստանալ:

Քրնքուշ կեանքը ծանր է թըռում Հայ օրիորդին,
Ձէն ի ձերին սիրտ է տալիս հայոց քաջերին:

Երիտասարդը թոթով լեզուով համակ ցրուել են,
Արարատայ դաշտին վերայ զինուոր խըմբել են:

Ա՛լ բաւ լացիր, Մայր Հայաստան, երկիրդ փառաց,
Քու զինուորներդ միշտ կտրիճ են, որչափ ալ քաղցած:

Ա՛ռ ու գգուէ՛ այդ քաջերը քու սըրտիդ վերայ,
Որք կը թափեն իւրեանց արիւն սուրբ հողիդ վերայ:

Մնմութիւն, տունը քանդող հայոց խեղճ ազգին,
Հրաժարեցաւ՝ տեղի տուաւ միութեան ձայնին:

Լըսեց Քիւրտն ու սառեցաւ արիւնը խեղճին,
Ձէր երազել Հային տեսնել նա այդ վիճակին:

Եւրոպայի լուրը հասաւ շարժման հայ գեղջկին,
Ուրախական ողջոյն տուաւ հայրենասիրին:

Յընծա՛, մայր մեր, ո՛վ Հայաստան, որդիքդ միացան,
Ութը տարուան սուգ ու թախիժ քեզնից վերացան:

Ուսումն ու լոյս-ազատութիւն արդ քեզ են ընկեր,
Սուր, հրացան, եռանդ ուղի մի պաշտպան անվեհեր:

Ռաբախացաւ Մայր Հայաստան, ելաւ կանգնեցաւ,
Հինգ դարերի սուգ, ոտաւապանք մի քիչ մեղմացաւ:

ՀԱՌԱՉԱՆԻՔ

ՍՈՐԳԻՍ ԶԱՆ ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆԻ

(Ագառնալի Սիպրեիա)

Երբ ալեկոծ ծովուն վերայ
Իմ մակոյկս խորտակուի,
Ես փրկբաղէզ ալեայ մէջը
Դեռ իմ յոյսըս չեմ կրարեր:

Բոլոր ուժովս եւ համարձակ
Բազուկներըս կը շարժեմ,
Ալիքները պատառելով
Դէպի ափունք կը թըռչիմ:

Անհաւատար այս կռուին մէջ
Թէ ոյժերըս ինձ թողնեն,
Ալիքները յորձանք տալով
Դէպի անդունդ զիս մղեն:

Այն ժամանակ գէթ սփոփանք
Ես գըտնում եմ նրան մէջ,
Որ մեռնում եմ քաջի նման
Կռիւ տալով մինչեւ վերջ:

Ես կռկունեան Սարգիս անուն
Աքաորման մէջ ինկած եմ,
Ազատութեան սիրոյն համար
Կեանքս ու հոգիս զոհած եմ:

Ձեռքերս չլթայ, ոտքերըս չլթայ
Մութ բանտին մէջ ինկած եմ,
Հայրենիքի սիրոյն համար
Կեանքս ու հոգիս զոհած եմ:

Գերեզմանիս քարին վերայ
Սէրըդ սիրով դու երգիր,
Եւ փոխանակ իմ երեսին
Շիրմիս քարին համբուրիր:

Մընաք բարեաւ, սուր, հրրացան,
Մընաք բարեաւ, ընկերներ,
Անցան օրերս ազատութեան,
Եկան բանտի շրջաններ:

Գերեզմանիս չորս բոլորը,
Վարդ, մանիչակ թո՛ղ բուսնին,
Իմ հայրենեայ խեղճ զաւակունք,
Այս վարդերով զբօսնին:

ԵՐԳ ՄԵՌԱՆՈՂ ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐԻ

Ազնիւ ընկեր, մեռանում եմ
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով.
Իմ թընամիջս ես օրհնում եմ,—
Օրհնում եմ քեզ Աստուծով,

Հեռանում եմ, անգին ընկեր,
Չըզնահատած ոչ ոգից.
Բայց հաւատաւ առնանուէր,
Ազգիս մըշակ կը հաշուիմ:

Ազնիւ ընկեր, չը մոռանաս,
Անդաւաճան, ջերմ սիրով
Ես սիրել եմ իմ Հայրենիք,—
Գընա՛ եւ դուն նոյն շաւղով,

Խեղճութիւնը Հայոց ազգի՝
Կարեկցաբար մըտածի՛ր,
Ոսկէ գրկոյկն Եղիշէի
Քաջ առաջնորդ քեզ ընտրի՛ր:

Այնտեղ սուրբ կրօն, ազգ միաբան
Ազատ կամքով ու խիղճով.
Այնտեղ Վարդան, անմահ Վարդան,
Իւր խընկելի Քաջերով:

Հայրենի՛ք — սեղան սրբութեան—
Ես՝ Աստուծոյ առաջեւ
Շատ կ'աղաչեմ, շատ կ'արտասուեմ,
Որ ծագէ քեզ նոր արեւ:

Իմ մտերիմ, մահըս մօտ է.
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով,
Որովհետեւ խիղճս արդար է,
Ճըշմարտութեան ջառագով:
Ս. ՇԱՀԱՍՏԻՉԵԱՆՑ

ՕՐՕՐ

Արի՛, իմ սոխակ, թող պարտէզ մերին.
Տաղերով քուն բեր տըղիս աչերին.
Բայց նա լալիս է, դու, սոխակ մի գալ
Իմ որդին չուգէ տիրացու դառնալ:

Ե՛կ, արեղաձագ, թո՛ղ արտ ու արօտ,
Օրօրէ՛ տըղիս, քընի է կարօտ.

ԲԱՅԵՆՆԻ ԳԱՏԿԱՆԵԱՆ

ԳԱՄԱՌ-ԳԱԹԻՊԱ

1830—1892

Բայց նա լալիս է, դու ձաղուկ մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզէ արեղայ դառնալ:

Թո՛ղ դու, տատրակիկ, քու ձազն ու բունը,
Վու՛զույով տըղիս բե՛ր անուշ քունը:

Բայց նա լալիս է, տատրակիկ մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզէ սըգաւոր դառնալ:

Կաշաղակ ճարպիկ, գող, արծաթասէր,
Շահի զըրուցով որդուս քունը բեր.
Բայց նա լալիս է, կաշաղակ մի՛ գալ
Իմ որդին չուզէ սովաքար դառնալ:

Թո՛ղ որսը՝ արի՛ քաջասիրտ բազէ,
Քու երգը գուցէ իմ որդին կ'ուզէ...
Բազէն որ եկաւ, որդիս լրեցաւ,
Ռազմի երգերի ձայնով քընեցաւ:

1881

ԳԱՄԱՌ-ԳԱԹԻՊԱ

ՄԱՍՈՒՆ

Սասուն դաւառ, ինն Հայաստան,
Համբաւդ լսեց աշխարհ համայն,
Երիտասարդք են քաջազուն,
Հայոց պարծանք միայն Սասուն:

Սասուն պարարտ հովիտներով,
Պարծի բնդ միշտ իր քաջերով:

Որք թ'և ուտեն կըկըլ, կորեկ,
Քաղան ընդ սուր գիշեր ցորեկ:

Սասուն գաւառ, անտառներով,
Պարսպապատ բարձր լեռներով,
Դիմադրեց միշտ թուրք զօրքերուն,
Հայոց մատաղ եղաւ Սասուն:

Սասուն երկիր, լեռներու մէջ,
Ա'լ սրբացաւ իւր ելեւէջ,
Քարոտ, լեռնոտ ու խորտուրտ,
Սասուն բուրէ այժմ արեան հոտ:

Սասուն երկիր յոյժ փարելի,
Լեռներ, դաշտեր ծաղկօք են ի,
Թէև թահաին քանդեց Սասուն,
Բիւր Հայք բաղձան սեւ հողերուն:

Սասուն կոտրել ետ հրաման,
Խալիֆատիպ Համիտ Սուլթան,
Կանայք, մանկունք և արք ինկան,
Իբր քաւարար զո՞հ Հայկական:

Յուրա դիակաց բարդեալ, դէզ դէզ,
Եւրոպացիք եկան ի տես,
Մարտիրոսաց կարգն է Սասուն,
Արժանացաւ սրբոց դասուն:

Արի Գրըգօն, սուրբ մարտիրոս,
Ի ձեռն թրքաց ինկաւ իբր որս,
Գերի եղաւ անգութ տաճկին,
Քաջ նահատակն Հայոց ազգին:

Քաջ Գրըգօն հարսն էր Շաքէն,
Որ ձեռք քաշած իւրեան կեանքէն:

Կամաւ ձգեց զինք լեռնէն վար,
Նահատակուիլ ազգին համար:

Սասնոյ բնիկք բոլոր հայ են,
Ֆէրիզն եղաւ նոցա Կայէն,
Սասնոյ մէկ մաս կ'ըսուի Կէլի,
Արիւն թափեց գերդ Արէլի:

Սասնոյ հարսեր գերի գացին,
Մանկունք Քրդաց ձեռք մնացին,
Սրոյ ճարակ եղաւ Սասուն,
Գիւղեր արտեր, այգիք հասուն:

Թէև ինկաւ անդէն, անոք,
Առ Սուլթան չեա բնաւ բողոք,
Գեաթի նման հոսող արիւն,
Գետնէն բողոք ետ Աստուծոյն:

Թէև ինկար, օ՛վ վեհ Սասուն,
Բայց դաս տուիր գերեալ Հայուն,
Թէ սուր ընդ սուր, բուռն ընդ բռան,
Բախմամբ ծագի արեւ մեր տան:

ԱՐՏԱՆԱԶԳԻ Վ. ԳԱԼԷՆՏԵՐԵԱՆ
1876—1915

ՌՈՒՐԵՆ ՍԵՒԱԿ
1885—1915

ՆԱԽԱՆՁ

Lento moderato Գ. Գ. ԳՐԻԳՈՐ

Երբ կը տեսնեմ ա - չե - րուդ փայլ Երբ կը ԼԸ - սեմ Լեզուիդ դայ -
 Լալ Կ'ուզեմ աչ - խարճ ԸԼ - լալ խուզ Կոյր Ը
 Ես մի - այն Որ Ես մի - այն քեզ Ըրգ - լիմ քոյր .

Երբ կը տեսնեմ աչերուդ փայլ ,
 Երբ կը լրսեմ Լեզուիդ դայլայլ ,
 Կ'ուզեմ աչխարճ ըլլայ խուզ , Կոյր ,
 Որ ես միայն քեզ լըցուիմ , քոյր ,

Երբ կը տեսնեմ ծոցիդ երեք
 Երբ կը լրսեմ հոգւոյդ երգեր
 Կ'ուզեմ դառնալ մարտիկ անյաղթ
 Եւ ի բաց վանել պահպան հրեշտակդ :

Երբ կը տեսնեմ բերերդ ի վեր ,
 Երբ կը լրսեմ իղձերդ առ տէր ,
 Կ'ուզեմ յարձան փոխուիս քոյր իմ .
 Ես Աստուծոյ կը նախանձիմ :

1870

ՄԻՆՈՍ ԶԵՐՈՋ

ՈՂԲԵՐԳ

Andante Օ. ՄՈՐԵԼՈՅՆ op. 14

Դրժ - նեաց գի - չե - րն ան - ցաւ ու լոյսս րեւոյն ծագեց կարմիր
 Հա - յաստա - նի սա - րեւոյն դարձեալ մի - նակ զուրկսի րեւեաց
 Գըր կե - րեն Հե - ծող բու - եր մի - այն ին - ծի Ըն - կեր են ով դու
 ան գուր սեւ Եւ զեր սի - րեն լի քրտն ծոցըդ ես թաղեր .

Դրժնեաց գիշերն անցաւ ու լոյս արեւուն
 Ծագեց կարմիր Հայաստանի սարերուն . . .
 Դարձեալ միակ զուրկ սիրելեացս գրկերէն ,
 Հեծող բուեր միայն ինծի ընկեր են :
 Ո՛ր դո՛ւ , անգուր Սեւ Հողեր ,
 Սիրելիքս ծոցդ ես թաղեր :

Ձեփիւռներէն երջանիկ մի խնդրեմ լուր . . .
 Այլ անոնք ալ սահին քովէս տխուր լուր ,
 Ծագիւռնք թուռներ և լուր է ալ սոխակ ,
 Մահ կը հոտի մահ . . . Հայաստան աւերակ :
 Ո՛ր դո՛ւ , անգուր Սեւ Հողեր ,
 Սիրելիքս ծոցդ ես թաղեր :

Երկի՛նք , գթա՛ յիս , տար զիս ի ծոց սիրելեաց
 Եւ կամ ցցու՛ր իրենց դամբանն սրգակեաց ,
 Եւ թող հոն՝ հոն՝ ցամքին արցունքս ու արիւն ,
 Ո՛հ , հոն վերջ տամ կենացս սեւ օրերուն :
 Ցցու՛ր , անգուր Սեւ Հողեր ,
 Իմ սիրելեացս դամբաններ :

(ՍԵՆ ՀՈՂԵՐ)

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Խնդրում էի նրանից,
Բազումներս արձակել,
Ես այն օրիս ուխտեցի,
Ազատութիւնը սիրել:

Թոթով լեզուիս մինչ կապերը,
Արձակուեցան բացուեցան,
Մինչ ծնողքս իմ ձայնից
Խնդացին ու բերկրեցան:

Նախկին խօսքն որ ասացի,
Չէր հայր, կամ մայր, կամ այլ ինչ,
Ազատութիւն դուրս թռաւ,
Իմ մանկական բերանից:

«Ազատութիւն», ինձ կրկնեց,
Ճակատագիրը վերեւից,
«Ազատութեան» դու զինուոր
Կամի՞ս գրուիլ այս օրից:

«Ո՛հ, փշոտ է ճանապարհը,
Քեզ շատ փորձանք կը սպասէ,
Ազատութիւն սիրողին,
Այս աշխարհը խիստ նեղ է»:

— Ազատութիւն, — գոչեցի,
Թող որոտայ իմ գլխին.
Փայլակ, կայծակ, հուր երկաթ,
Թող դաւ դրնէ թշնամին:

Ես մինչ ի մահ, կախաղան,
Մինչեւ անարգ մահու սիւն,
Պիտի գոռամ, պիտի կրկնեմ,
Անդադար. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ:

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՅԱՆ

ԳԱՐՈՒՆ

Ande S. ՅՈՒՆՍՏԵՅԱՆ

Ո՛հ ինչ աւնուշ և ինչպէս զով Առաւօտուց փրչեա հովիկ
Ծաղկանց վրայ գուր գուրաւով եւ մազերուն կուսին փափկիկ
Բայց չես հովիկ իմ ձայրն նեաց Գր. Նաւնցիւր սրբտես ի բաց
Բայց չես հովիկ իմ ձայրն նեաց Գր. Նաւնցիւր սրբտես ի բաց
Ո՛հ ինչ աւուր և սրբտագին ծառաց մէջէն երգես թրուշիկ և Սիրոյ ժա-
մերն ի յանտառին ըզմայլն գան ի բո՞ւնիկ Բայց չես թրուշիկ
Իմ ձայրնեաց Գր. Նաւնցիւր սրբտես ի բաց Բայց չես թրուշիկ և
Իմ ձայրնեաց Գր. Նաւնցիւր սրբտես ի բաց Գր. Նաւնցիւր սրբտես ի բաց

Ո՛հ, ինչ անուշ և ինչպէս զով,
Առաւօտուց փրչեա հովիկ,
Ծաղկանց վրայ գուրգուրաւով,
Եւ մազերուն կուսին փափկիկ.
Բայց չես հովիկ իմ ձայրնեաց,
Դրնա՛, անցի՛ր սրբտես ի բաց:

Ո՛հ, ինչ աղու և սրբտագին,
Ծառոց մէջէն երգես թրուշիկ,

Սիրոյ ժամերն ի յանտառին,
Ըզմայլեցան ի քո ձայնիկ.
Բայց չես թըռչնիկ իմ Հայրենեաց,
Գընա՛, երգէ՛ սըրտէս ի բաց:

Ո՛հ, ի՛նչ մըմունջ հանես վըտակ,
Ականակիտ և հանդարտիկ,
Քու հայելոյդ մէջ անապակ,
Նային զիրենք վարդն ու աղջիկ,
Բայց չես վըտակ իմ Հայրենեաց,
Գընա՛, հոսէ՛ սըրտէս ի բաց:

Թէպէտ թըռչնիկն ու հովն Հայոց,
Աւերակաց չըրջին վերայ,
Թէպէտ պըղտոր վըտակն Հայոց
Նոճիներու մէջ կը սողայ.
Նոքա՛ հառա՛չք են Հայրենեաց,
Նոքա չերթա՛ն սըրտէս ի բաց:

Մ. ՊԼԵԽԻԹԱՆԼԵԱՆ

ԵՐԱՁ

Andante

Սա լը - սե - ... ցի - մի ա - նուշ ձայն Թ ձե - րա - ցած
մօր մօտ էր մօր մօտ էր. Գայ լնց նը ... շիլ ու - րա - խու -
թեան. քայց ափ սո - ս - որ ե - րազ էր. Ե - րազ էր:

Ես լըսեցի մի անուշ ձայն, —
Իմ ծերացած մօր մօտ էր,

Փայլեց նըշոյլ ուրախութեան,
Բայց ափսոս որ երազ էր:

Կարկաչանոս աղբիւր այն տեղ,
Թաւալում էր մարգարիտ,
Նա յըստակ էր որպէս քիւրեղ,
Այն երազ էր ցնորամիտ:

Եւ մեղեդին տխուր, մայրենի,
Յիշեց մանկութեան օրեր. —
Մօրս համբոյրն՝ ես զգացի, —
Ախ, ափսոս որ երազ էր:

Կրժ. քին սեղմեց կարօտագին,
Աչքերս սըրբեց շատ թաց էր.
Բայց արտասուք զընում էին,
Ախ, այդ ինչո՞ւ երազ էր:

ՔԱՅԼԵՐԳ ԶԷՅԹՈՒՆՑԻՈՑ

Canto di Marcia

Զէյ - Թունցի ենք մենք քայ աւ - նիւք թը - Նա - մի ե ... Ն վը - րե՛ ու - նիւք
սուր թով զըն դա - կ եւ հը - րա - ցա Ն մե - ր խաղալիք Ե յ - ր - ոտն
բաւ Կ եղ - քաթ որ շափ կրե զիւր գե - րու թիւն գե - րու թիւն քիչ մալ ել - ննք
ցոյց տան. ձագ դառ - նու - թիւ ... Ն զառ - նու - թիւն:

Զէյթունցի՛ ենք, մենք քաջ ունինք
Թըշնամիէն վըրէժ ունինք,

Սուր թուր գընդակ և հըրացան
Մեր խաղալիքն է յաւիտեան :
Բաւ է եղբայր որչափ կրեցինք գերութիւն
Ինչ մ'ալ ելնենք ցոյց տանք նրանց դառնութիւն :

Արեւ ծագեց Զէյթունցիներ
Դէ՛հ, ձի հեծնենք զէնքերն առնենք զիմենք յառաջ ,
Խնչու խեղճուկ գըլուխ ծըռած ,
Բըռնաւորին մեր վիզ պարզած :
Բաւ է եղբայր են . :

Ապրի՛ Զէյթուն , կեցցէ՛ Զէյթուն ,
Թող չի տեսնէ սարկութիւն ,
Քանի ունի մեզ պէս որդի
Ապրի՛ Զէյթուն , կեցցէ՛ Զէյթուն :
Բաւ է եղբայր են . :

ԶԱՅՆ ՏՈՒՐ ՈՎ ՖԷՏԱ

Զայն տուր ո՛վ ֆէտա ինչո՞ւ ես տըրտում ,
Լուռ ու մունջ նըստած երկար մտածում ,
Աւա՛ղ երկար մըտածում ,
Տխուր երկար մըտածում :

Շարժեցէ՛ք տղերք սրեր շողշողուն ,
Թափեցէ՛ք կրակ թըշնամեաց գըլխուն ,
Գազան թըշնամեաց գըլխուն ,
Դաժան թըշնամեաց գըլխուն :

Թափե՛նք մեր արիւն իբրեւ ակոյեան ,
Լինի առաջնորդ մեր ազատութեան ,
Սիրուն մեր ազատութեան ,
Անուշ մեր ազատութեան :

Շտապեցէ՛ք , ընկերք , խմբուիլ միատեղ ,
Մետաքսէ դրօշակ ծածանի այնտեղ ,
Թող միշտ ծածանի այնտեղ .
Սիրուն ծածանի այնտեղ :

Պարզեցէ՛ք դրօշակ վեհ Դաշնակցութեան
Լինի առաջնորդ մեր ազատութեան
Սիրուն մեր ազատութեան ,
Սիրուն մեր ազատութեան :

Քանի այսպէս է հայը խրդճալի ,
Զինուած պիտ' լինի ամբողջ ֆէտայի .
Սիրուն ամբողջ ֆէտայի .
Կտրիճ ամբողջ ֆէտայի :

Մօսին հըրացան ձեռքերնիս բըռնած ,
Թունաւոր փամփուշտ կուրծքերնիս չարած ,
Հապա կուրծքերնիս չարած ,
Սիրուն կուրծքերնիս չարած :

ԱՆՑՈՐԴԻՆ

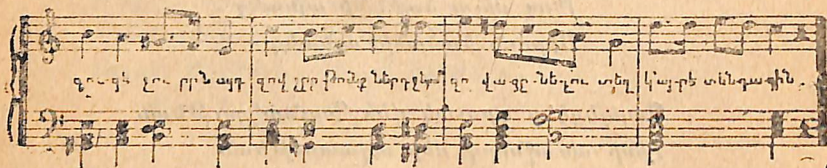
Introduction

Andante

Կ. ՄԱՐԿԱՆ

Chant Lento

9

Անցորդ, սա գետին ջուրէն մի՛ խրմեր,
Հոն դըրոնցին կորիճը դիւշին,
Գուցէ զով ջուրը չըրթունքները ջեր
Զովացնելու տեղ կ'այրէ տենդագին:

Բաւ է որչափ որ ուռենին՝ գետին
Վըրայ արտասուեց ամէն օր անձայն,
Բա՛ւ է որչափ որ մայրն՝ հարազատին
Համար փղձկեցաւ այնտեղ ողբաձայն,

Դարձեալ այսքանն ալ չի կրցան երբէք
Մոռցնել սուգերն այս դաշտավայրին,
Անցորդ, թոյլ տուր այդ ջուրին ահաբեկ
Որ ժայռերու դէմ փչրի խօլաղին:

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆՅԱՆ

Բանասէղ և Գրագետ

Ես իմ սափորն այնտեղ փչրեցի
Որ չըլլայ բմակ մոխրեալ ջուրէն,
Վերան սիրտնար հողիւ եղնիկի
Վ'ըմպէ կորիճին սիրած աղբիւրէն:

Լ. ԷՍԱՃԱՆՅԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

Իբրեւոր-նիւ սաւառ-նում ես լեռ ու ձաւայու.
Թընդ-գնում ես երկինք-դեպին տենչաւառ.
Սուրբ անունդ պիտի լի-շուրի դառն-դառն.
Հսկայ լեռնք քեզ ապաստան Անդրանիկ:

Քիւրդ ու տաճիկ երբ լսեն քո անունը,
Օձերի պէս պիտի սողան իրանց բունը.
Երակներդ ազնիւ քաջի արիւնը
Չը ցամաքէ մինչ յաւիտեան Անդրանիկ:

Հայոց կուսանք, դաինեայ պըսակ թող հիւսեն,
Քնքոյձ ձեռամբ քո ճակատը պսակեն.
Գոհարներով անվախ կուրծքդ զարդարեն.
Կեցցե՛ս յաւէտ դու անսասան Անդրանիկ:

Հայաստանի սոխակները քեզ համար,
Թող դայլայլեն գիշեր-ցերեկ անդադար.
Անյաղթ մնաւ դու քաջ կուռի սիրահար,
Հայրենիքի տէր ու պաշտպան Անդրանիկ:

ԵՂԻՍՅՐ ԵՄՔ ՄԵՆՔ

Ի բեր ձայնից բնութեան չըքեղ,
Թէ երգք թընչին սիրողաբար,
Մատուց կուսին ամենագեղ,
Թէ որ զարնեն փափուկ քընար,
Չունիմ ձայն մի այն-քան սիրուն,
Քան զանկալի եղբայր անուն:

Տո՛ւր ինձ քու ձեռքդ, եղբայր եմք մենք
Որ մըրըրկաւ էինք զատուած .
Բաղդին ամէն ոյս չարանհնգ
Ի մի համբոյր ցըրուին ի բայ :

Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Երբ ալեւոր Մայրն Հայաստան,
Տեանէ զօրդիս իւր քովէ քով .
Սըրտին խորունկ վէրքերն դաժան,
Բաղդը արտասուաց բուժին ցօղով :

Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Մէկտեղ լացինք մենք ի հընում . . .
Եկէ՛ք դարձեալ յար անբաժան
Խառնենք զարտօսը և ըզխընդում,
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան :

Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Մէկտեղ յողնինք, մէկտեղ ցանենք,
Մէկտեղ թափին մեր քրտինքներ .
Ըզնունձ բարեաց յերկինս հանենք,
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր :

Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Մ. ՊԵՇԵՆԻՍԵԱՆ

Գ Ա Ղ Տ Ն Ի Ք Ս

Andantino

Solo

Յ. ՄԻՐԱՆՆԵԱՆ

Ոչ թըռ-չոռ-նին և ոչ. հո- վուն սի- բնա ըզ-քեզ չը -

Կըրուցն - ցի. "Ո. - սե. ը - սաւ ինձ ծովն ան-հուն, ծո -

վուն ալ սիր-տըս չը - - բա-ցի. "Ո. - սե. ը - սաւ ինձ

ծովն ան-հուն ծո - վուն ալ սիր-տըս չը - բա-ցի: Մա -

դի-կ-նե-րուն չը - սի ես քեզ, Սաս-ղե - - րուն ա - - չը -

սի բը-նաւ ցը' - սի լուս-նին թե այս հրա-կեզ Սըր -

տի-ս մեջ սե-րդ ինչ - այս ծը-նաւ ցը այս ծը-նաւ: Մա -

կայն թըռ-չոռն, աստ-ղերն ա-մեն. Հովն ու ծա-ղիկ, Մովն

ու լու-սին, քեզ ճանչ-նա-լուս առ - ջի ծա - մեն քու -

վրա-յօ - քըդ ինձ կը - - խօ-սին. քեզ ճանչ-նա-լուս առ -

ջի ծա - մեն քու վրա-յօ - քըդ, ինձ - կը - խօ - սին:

Ո՛չ թռչունին և ո՛չ հովուն
Սիրելի ըզքեզ չը զրուցեցի .
«Խօսէ՛» ըսաւ ինձ ծովն անհուն ,
Ծովուն ալ սիրտըս չը բացի :

Ծաղիկներուն չըսի ես քեզ ,
Աստղերուն ալ չըսի բընաւ .
Չըսի լուսնին թէ այս հրակէզ
Սըրտիս մէջ սէրդ ինչպէ՞ս ծընաւ :

Սակայն թռչունն , աստղերն ամէն .
Հովն ու ծաղիկ , ծովն ու լուսին ,
Քեզ ճանչնալուս առջի ժամէն
Քու վըրայօքդ ինձ կը խօսին :

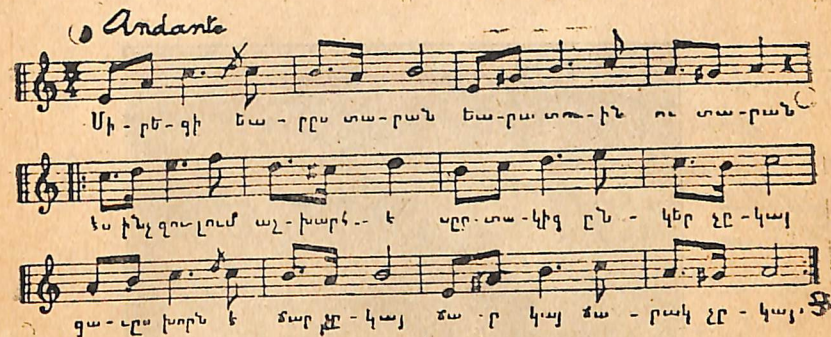
ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ԵՂԻՍ ՏԷՄԻՐՃԻՊԵՇԵԱՆ

Գրագէտ—Բանասէր
1851—1908

ԶՈՒԼՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀ

Սիրեցի ետրս տարան
Ետրա տուին ու տարան
էս ինչ զուլում Աշխարհ է
Սիրտս բօկեցին ու տարան :

Յաւս մենձ է ճար չըկայ
Ճար կայ ճարակ չըկայ
էս ինչ զուլում Աշխարհ է
Սըրտակից ընկեր չի կայ :

Սաների վրով գնաց ,
Իմ ետրը խռով գնաց
Ոչ լոր էր նա ոչ կաքաւ .
Չեռիցս թռաւ գնաց :

Լաւ օրերս անցան գնացին
Սեւ տարտերս մնացին
Աս ինչ զուլում Աշխարհ է
Խոր ցաւերս մնացին :

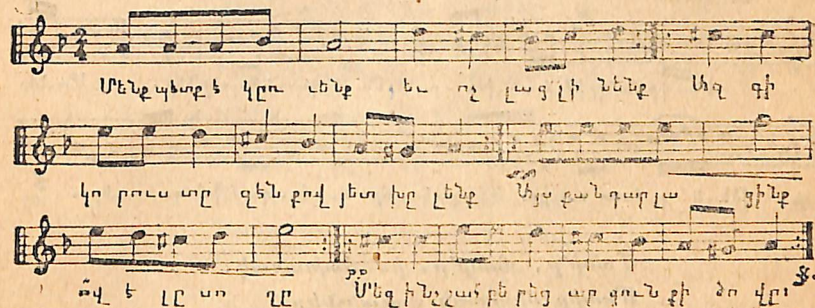

ԽՈՐԷՆ ՆԱՐ-ՊԵՅ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ - ԵՐԳԱՀԱՆ

1834—1892

ՄԵՆՔ ՊԵՏՔ Է ԿՈՌԻՆԵՆՔ

Մենք պէտք է կուռենք և ոչ լաց լինենք,
Ազգի կորուստը զէնքով յետ խըլենք,
Այսքան դար լացինք, ո՛վ է լըսողը,
Մեզ ի՞նչ չա՛ն բերեց արցունքի ծովը:

Այլեւս չլանք և ոչ լաց լինենք,
Կրակուած սրբաով մեր գործը վարենք,
Անվեհեր քաջին այս է պատկանում,
Միշտ ազատ մեռնիլ կուռի լայն դաշտում:

Մոլի և երկչոտ թըշնամին թող լայն,
Երբ հայ քաջի դէմ կուռ դուրս կուգայ,
Մենք վախեցող չենք մահից տանջանքից,
Եւ ոչ ալ մահու դաժան գնդակից:

Անէծք այն հօրն, որ չի մղում որդուն,
Որ ազգի սիրուն նա թափէ արիւն,
Ամօթ, այն Հային և բիւր նախատինք,
Որ ազգի սիրուն չի գործում բարիք:

ՃԱԽԱՐԱԿ

Մանի՛ր, մանի՛ր, իմ ճախարակ,
Մանի՛ր սիպտակ մալանչներ
Մանի՛ր թեկեր հաստ ու բարակ,
Որ ես հոգամ իմ ցաւեր։

Զէթ եմ ածել աղանջներդ
Նոր չինել եմ շրտուիկ,
Դե՛հ, չուտ շարժիր լայն թեւերդ
Ոստեր չինիր սըրուիկ։

Մանի՛ր, մանի՛ր, իմ ճախարակ,
Լիսեռնիկդ պըտտիր,
Մանի՛ր թեկեր հաստ ու բարակ,
Իլկիդ վըրայ փաթաթիր։

Տիգրանիկըս դուլպայ չունի,
Հանգ է գնում ոտաբաց,
Գաբըէլըս չուխա չունի,
Միշտ անում է սուգ ու լաց։

Մանի՛ր, մանի՛ր, իմ ճախարակ,
Մանի՛ր սիպտակ փաթիլներ,
Մանի՛ր թեկեր հաստ ու բարակ,
Որ ես հոգամ իմ ցաւեր։

Զըւալ չունինք, չաթու չունինք,
Ոչ սամոտէն, ոչ պարան։

Այսպէս աղքատ դեռ եղած չենք,
Կըտըրւել է ամէն բան։

Դեռ հարս էի որ գործեցի
Քանի կարպեա խալիչա,
Բայց դըրանցից չուտ զըրկուցի,
Հիմա չունիմ մի քեչա։

Կարծիր օրսս երբ սեւացաւ
Եւ պարաք մընայ թէեւ քիչ,
Պարտաւորոջ սիրան էլ սեւցաւ.
Եկաւ տարաւ ամէն ինչ։

Մանի՛ր, մանի՛ր իմ ճախարակ,
Մանի՛ր սիպտակ քուլաներ,
Մանի՛ր թեկեր հաստ ու բարակ,
Որ ես հոգամ իմ ցաւեր։

Դ. ԱՂԱՅԵԱՆ

ՀՐԱԿԻՐ

Տես՛ք աղաւնին Նոյեան տապանին
Եկած ու կանգնած ի սար Տաւրոսին
Աւետիս կուտայ Հայկեան սերնդին
Թէ եկաւ զարու թորգոմայ զարմին։

Արթնցէ՛ք Հայիր, քաջաց զաւակներ
Առէ՛ք միութեան տէգ ու նիզակներ,

Շուտով կազմեցէք սիրոյ խմբակներ
Հագէ՛ք քաջութեան զէն ու զբաներ :

Հինգհարիւրամեայ մի քուն քնացանք
Զ'Աստուած ու զեղբայր իսպառ մոռացանք :
Սիրոյ միութեան լաթեր մերկացանք
Ատելութեան ձեռք խաղալիք դարձանք :

Մոռցանք Հայրենիք, մոռցանք Հայաստան,
Կորուսինք մեր փառքն ու Արմենիստան,
Մաս մը Ռուսաստան մաս մը Պարսկաստան
Մնացինք, Հայեր, թշուառ, անպաշտպան :

Երկինք բարկացաւ . Հայրենիք լացաւ
Մեր ջուրն ու հոգին մեզ արիւն դարձաւ,
Խաչեալն Յիսուս մեզի մոռացաւ
Հայերուն բաժին մնաց սուգ ու ցաւ :

Այսչափ քնանալ մեզի հերիք է
Թմրիլն ու պառկիլ խիստ մեծ չարիք է
Սիրելն ու սիրուիլ արդէն բարիք է,
Հայու զինուորին համար պարտիք է :

Եկէ՛ք միանանք . բանանք դպրոցներ
Մեր մատաղ մանկանց համար վարժոցներ,
Վառենք, բորբոքենք սիրոյ հնոցներ,
Մեր սառած սրտին ըլլան հալոցներ :

Շուքի պէս անցան այս հինգ մեծ դարեր
Հացին Հայրենեաց դաշտեր ու սարեր,
Հերիք ալ ձեզի, հերիք է վատեր
Հերիք մեր բաժին արցունք ու աներ :

ԴԱՐԴՍ ԼԱՅԷՔ ՍԱՐԻ ՍՄԱՌԻԼ

Դարդս լացէ՛ք, սարի սմբուլ,
Ալւան-ալւան ծաղիկներ .
Դարդս լացէ՛ք բաղի բլբուլ
Ամպշող երկնից զով-հովեր :

Երկինք գետինք զլիուս մթնան,
Անտուն, անտէր կուլամ ես .
Եարիս տարան, ջանիս տարան
Հոնգուր հոնգուր կուլամ ես :

Ա՛խ, եարս ինձ հանեց սրտէն,
Անճար թողեց ու զնայ . . .
Սրտիս սուգէն-խորունկ եարէն
Անտեղ թողեց ու զնայ :

Դարդս լացէ՛ք, են . են . .

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երբ որ քաղցին զանհրձակ յուրաց, եւ մեր յերկ, ընկն փախ

այ ձր մեռն, Զբարձակ քերկրա մեր, Արմենիոյ երբ փայլէ

իւր քաղցրիկ օրեր, երբ որ ծիծառն իր բոյն դառնայ երբ որ ծա

ռեր հազնին տեղէն: Յանկամ տեսնել զիմ կիլիկիա, Աշխարհ

խարհն որ ինձ ետուր առն: Յան ինձ ետուր առն

Երբ որ քաղցին զանհրձակ յուրաց,
եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմառ
Զքնաղ երկինս մեր Արմենիոյ,
երբ փայլէ իւր քաղցրիկ օրեր,
Երբ որ ծիծառն իր բոյն դառնայ,
Երբ որ ծառերն հազնին տեսնել:

Յանկամ տեսնել զիմ կիլիկիա,
Աշխարհն որ ինձ ետուր առն:

Տեսի դաշտերն Ունուրիոյ,
Լեռն Լիբանանն եւ իւր մայրեր,
Տեսի զերկինս Խաթիոյ,
Վանեակն եւ իւր կոնտորներ,
Կղզի հման չեք մեր Կիւրեայ,
եւ ոչ մէկ վայրն է արգարեւ:

Յանկամ տեսնել զիմ կիլիկիա,
Աշխարհն որ ինձ ետուր առն:

Հասակ մը կայ մեր կենաց մէջ,
Ուր ամենայն իղձ կ'աւարտի,
Հասակ մը ուր հէգին ի տենչ,
Յիշատակաց իւր կարօտի,
Յորժամ քնարս իմ գրտանայ,
Սիրոյն տալով վերջին բարեւ:

Երթամ հնջեմ յիմ կիլիկիա,
Աշխարհն որ ինձ ետուր առն:

ՏԲ. ՆԱԶԱԳԵՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

ԶԱՐՆԵՆՔ ԶԱՐՆԵՆՔ

Զարնենք, զարնենք անխնայ

Հոսի արիւն .

Հոսեց մերն մինչ հիմայ ,

Արդ թշնամուն :

Կարիճներ , քոյրեր կոյս ,

Կռիւն է մեր միակ յոյս :

Բաւ գերութիւն :

Օրհնեալ է մեր Աստուած ,

Կ'օրհնէ մեր զէնք ,

Մեծ օրուանս այս հասած

Երջանիկ ենք :

Անխտիր ջարդըլի՛

Ջարդարան երէկի ,

Վատագին նենգ :

Մեր հողիք , ընկերներ ,

Ձեզի զուրպան .

Ձեզի հետ անվեհեր

Կռուիլ կ'երթան .

Երբ հառնի մեր փամփուշտ ,

Հառնի՛ վատն արիւնուշտ ,

Գազան անկուշտ :

Բա՛ն , բըրիչ եւ արօր

Մընան անտէր .

Եղերք , եւ ո՛չ օրօր

Երգեն մայրեր .

Վատն անխիղճ շանսատակ

Կորչի անյիշատակ :

Հազօ՛ն , քաջնէր :

Թող լսէ՛ մարդկութիւն

Հաղէն մեր հտք

Մեր վերջին արութիւն .

Օ՛ն , Հայկայ ճետք :

Մարդ ,՛ երկինք են անհոգ .

Թշնամին՝ անողո՞ք :

Ձեջուի՛ իր հետք :

Զարնենք , զարնենք են . :

ԽՈՍՐՈՎ

ՄԵԼԻՔՈՆ ԿԻՐՈՅԵԱՆ (Հրանդ)

1855—1915

ՕՐՀՆԵԱԼ ՅԻՇԱՏԱԿ

Օրհ - նեալի - չա - տալն ա - նոնգ որ մե -
 ռա... ն Այլ թող ողջ ա - ողջ կանգ - նի Հա - յաս -
 - տան վա - ղը յաղ - թու - թեան թող մեծ օրն ըլ -
 - լայ Ա - լե - լու - իա ա - լե - լու ... իա :

Օրհնեալ յիշատակն անոնց որ մեռան .
 Այլ թող ողջ առողջ կանգնի Հայաստան .
 Վաղը յաղթութեան թող մեծ օրն ըլլայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Ոսոխը , մարեց եղբարց մեր տրեւ .
 Վայրապար չացինք խորանիդ առջեւ .
 Բա՛ւ է , Տէր , փրկէ՛ մեր կեանք ւ՛ր արտօրայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Սուրբ , Տէր զօրութեանց , բնակեալդ ի յերկին .
 Սիրէ մեր սիրտը , գործը մեր ձեռքին ,
 Աջըդ պահապան լինի մեր վըրայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Անապատին մէջ պահեցիր քառասունք ,
 Թափեցիր մեզ պէս տրիւն . արտասունք ,
 Այլ պարտեցիր հուսկ դժոխք , պատանայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Դարձի բե՛ր , Աստուած , թշնամին մեր վատ .
 Թող չարիւնտի մեր խովն անտարատ ,
 Գրտամբ , ո՛չ արեամբ , երկիրս արբենայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Իսկ թէ վերջապէս պիտի գայ կոխ ,
 Թող իյնայ խուժանն ինչպէս չոր խոխ ,
 Հալածուած մշակն Հայ հանգստանայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Սուրբ պատարագս բաց երկինքի տակ ,
 Ընկա՛լ Տէ՛ր Աստուած , օրհնէ՛ մեր վաստակ ,
 Փրկէ՛ երկիր մեր , փրկէ՛ ազգքս Հայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

Օրհնեալ յիշատակն անոնց որ ինկան ,
 Այլ վերականգնի փառօք՝ Հայաստան ,
 Լուռ , աւեր երկիրս՝ վաղը չէն կարգայ ,
 Ալէլուիա , ալէլուիա :

ԽՈՍ ԸՈՎ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԷՇԿԷՐԹԻԻՐԵԱՆ (Բանաստեղծ)

1867—1891

ՄԵՆԵՐԳ

Մաստիկ ցաւ մը սիրտս է զարկեր
Կուրծքըս կ'ըսես կը պայթի
Ինչ պիտ' ըլլամ, ինչ եմ եղեր,
Գլուխս, ախ կը ցնդի:

Եզրա՛րք, եկէ՛ք ձեռք ձեռքի տանք,
Տեսէ՛ք, մեր կրօնք մեր լեզուն
Կը գտնուին ի մեծ վտանդ.
Ինչպէս եւ կեանքս աղաղուն.

Ձեռք ձեռքի տանք եւ մեր անուն
Հրպարտ դարուց քառասուն,
Ժառանք թողունք մենք անարատ
Մեր որդւոյցը հարազատ:

Անգո՛ւթ երկինք քիչ մըն ալ դուն
Շարժէ՛, փութա՛ օգնութեան,
Կ'աղօթենք քեզ առտու իրկուն
Դուն կը խնդաս մեր վրան:

Մարի՛կ մարիկ սրտիս վրայ
Վա՛յ բացուեր է մեծ եարայ
Արծուի աչքերս կուրցան լալով
Ո՛հ, խենթենամ պիտ' հիմայ:

«Մեռնի՛լ կ'աւզեմ» ըսի երէկ
Այսօր սակայն կը զղջամ,
Յաւերս հաղար, փափաքս է մէկ
— Սուրբ Հայրենիքս տեսնամ —:

Մաստիկ ցաւ մը սիրտս է պատեր
Կուրծքըս կ'ըսես կը պայթի
Ինչ պիտ' ըլլամ, ինչ եմ եղեր,
Գլուխս, ախ կը ցնդի:

ԽՈՍՐՈՎ

Տիրացու ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԱՂՏԱՍԷԱՆ

1817—1903

ՔԱՂՅՐԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկիր մը կայ հեռաւոր տեղ,
Քաղցրանուն Հայաստան,
Հողն է բերրի, ջուրն է համեղ,
Անին է իր ոստան:

Թշնամին զայն արեամբ ներկեց
Եւ դարձուց աւերակ,
Այն որ հողն իր երէկ հերկեց
Արդ պառկի անոր տակ:

Ամպեր կուլան կարմիր արցունք,
Քանզի սուրբն Հայրենիք
Ձաւակ չունի, չունի թողունք
Գէթ լալու իր կարիք:

Դաւաճանեց Եւրոպն օտար,
«Փէժներ» մեզ խաբեցին,
Նորաղանդ Հայք կըլլան սատար
Մեր հուսկ կործանումին:

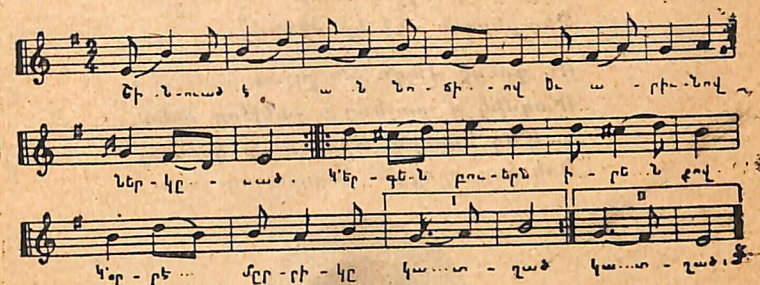
Անէծք կուտամ ճակատադրիս,
Անէծք ցած թշնամուն.
Կուլամ կ'ողբամ ինքիր դէմիս.
Նժդեհ եմ հէգ, անտուն:

ԽՈՍՐՈՎ

ՀԱՅԿԱԿՆԵՐՈՒՆ ՈՐՈՐԱՆԸ

Larghetto

Յ. Սինանեան

Շինուած է ան նոճիով՝
Եւ արիւնով ներկըւած,
Կ'երգեն բուերն իրեն քով.
Կ'որ է մըր թիկը կատղած,

Կամարէն վար կը կախուին
Կապոյտ կապոյտ ուլունքներ.
Արցունքներն են երկընքին՝
Ինկեր ցուրտէն հոն սառեր:

Խոնաւութեան մէջ, մուրին,
Որով խըրճիթն է լեցուն,
Որով կը ճօճի օրոցքն հին,
Հին վրէժին պէս իմ հոգւոյն:

Անդունդ մ'է ան՝ ուր Հայն իր
Վիշապներն հետ կը ծընի,
Ուր համրոյրներն, վարդերն հիր,
Կը բուրեն հոտն արիւնի:

Ոչ մէկ գիրգ ծոց ծնողական
Հոն կը բանայ իր երկինք.
Խաւարներն հոն մայր կ'ըլլան.
Եւ կայծակներն ալ՝ ըստինք:

Ու ճիշերու մէջ լացի,
Տըժգոյն տըղան կը մեծնայ
Բարեկամի, դիպուածի
Ձեռքերուն մէջ կը մեծնայ:

Եւ գուցէ վաղն ան ըլլայ
Ռազմիկ մ'ըրացեայ, շանթող տմայ,
— Մեզ մտերն Յիսուս մը կուտայ՝
Իսկ հայ օրոցքն՝ Ապրտամբ...:

ԴԱՆԻԷԼ
1888

ՎԱՐՈՒԺԱՆ
1915

ՏԵՐ ՈՂՈՐՄԻԱ

հեղինակեց
Լ. ՄԱՐԿԵԼԻՆ

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ

Անշտան $\text{♩} = 88$

Լիբանան, Դաշնակեց Լիբանան

Ախ, մարա՛լ ջան, կոկոնըս թուամա՛մ մընաց,
Ջա՛ն, գեա՛րալ ջան, սիրտըս կըրտկա՛մ մընաց,
Ախ, մարա՛լ ջան, ի՛նչ անեմ ի՛մ սպրեկը,
Ջա՛ն, գեա՛րալ ջան, ի՛մ աչքերը թայ՛ մընաց:
Հաղար ու մի խաղ թ. 25.

ԱՐԱՒՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ

Բայց նոքա միշտ յեղեղունի,
 Պղտոր ջրով եղերքին՝
 Դարիւ դարիւ խփելով՝
 Փախչում էին լալագին :
 Արա՛քս, ինչո՞ւ ձկանց հետ
 Պար չե՛ս բռնում մանկական,
 Դու դեռ ծովը հասած՝
 Սգաւոր ես ինձ նման :
 Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են՝
 Քու սէգ հպարտ աչերից,
 Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
 Այդ հարազատ ափերից :
 Մ'ի պղտորիլ յատակդ,
 Հանդարտ հոսէ՛ խայտալով .
 Մանկութիւնը քո կարճ է,
 Շուտ կը համսիս դէպի ծով :
 Վարդի թփեր թո՛ղ բուսնին
 Քու հիւրընկալ ափի մօտ,
 Սոխակները նոցա մէջ
 Երգեն մինչեւ առաւօտ :
 Մշտադալար ուռիներ
 Սառ ծոցի մէջ քու ջրին,
 ձկուն ոստն ու տերեւ
 Թող թաց անեն տապ օրին :
 Ափերիդ մօտ երգելու
 Հովիւք թող զան համարձակ :

Մայր-Արաքսի ափերով
 Քայլամուր դնում եմ,
 Հին հին դարուց յիշատակ՝
 Ալեաց մէջը պտրում եմ :

Բայց նոքա միշտ յեղեղունի,
 Պղտոր ջրով եղերքին՝
 Դարիւ դարիւ խփելով՝
 Փախչում էին լալագին :

Արա՛քս, ինչո՞ւ ձկանց հետ
 Պար չե՛ս բռնում մանկական,
 Դու դեռ ծովը հասած՝
 Սգաւոր ես ինձ նման :

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են՝
 Քու սէգ հպարտ աչերից,
 Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
 Այդ հարազատ ափերից :

Մ'ի պղտորիլ յատակդ,
 Հանդարտ հոսէ՛ խայտալով .
 Մանկութիւնը քո կարճ է,
 Շուտ կը համսիս դէպի ծով :

Վարդի թփեր թո՛ղ բուսնին
 Քու հիւրընկալ ափի մօտ,
 Սոխակները նոցա մէջ
 Երգեն մինչեւ առաւօտ :

Մշտադալար ուռիներ
 Սառ ծոցի մէջ քու ջրին,
 ձկուն ոստն ու տերեւ
 Թող թաց անեն տապ օրին :

Ափերիդ մօտ երգելու
 Հովիւք թող զան համարձակ :

Գառն ու ուլը քու վճիտ
Զուրը մտնեն միշտ արձակ :

Մէջքը ուռցուց Արաքսը,
Փրփուր հանեց իւր տակից,
Ամպի նման գոռալով
Էսպէս խօսեց յատակից :

«Նիզա՛ւ, անմիտ պատանի,
Նիրհա ինչո՞ւ դարեւոր
Վրդովում ես, նորոգում
Իմ ցաւերը բիւրաւոր :

«Սիրելիի մահից յետ
Ե՞րբ ես տեսել, որ այրին
Ուրից ցզլուխ պճնուի
Իւր զարդերով թանկագին :

Որ՞ի համար զօրդարուիմ,
Որ՞ի աչքը հրապուրեմ,
Շատերն՝ ինձ են ատելի
Շատերին ես օտար եմ :

«Իմ ազգակից գիժ Կուրը՝
Թէեւ այրի ինձ նման՝
Ստրկօրէն տանում է
Գայթակղիչի Կուռ շղթան :

«Կար ժամանակ, որ ես էլ,
Շքեղազարդ հարսի պէս,
Հաղար ու բիւր պչրանքով
Փախչում էի ափերէս :

«Յատակս պարզ ու վճիտ,
Կոհակներո ոլորուն.
Լուսաբերը մինչեւ այդ
Ջրիս միջին էր լողում :

«Ի՞նչս մնաց այն օրիս,
Ո՞ր ջրամօտ գեղերս,
Ո՞րը իմ չէն քաղաքից,
Ո՞ր բերկրաւի տեղերս :

«Տուրքը ջրի ամէն օր՝
Իր սուրբ ծոցէն Արարատ
Մայրախնամ ինձ անունդ
Պարգեւում է լիառատ :

«Բայց ես այն սուրբ ջրերով,
Սուրբ-Ակոբի աղբիւրին
Պիտի ցօղեմ արտօրայքն
Իմ ատելի օտարին :

«Կամ կենսատու իմ ջրով,
Ափերիս մօտ կկգած,
Իւր նամա՞ղը կատարէ
Թուրք կամ պարսիկը հոտած :

«Մինչ իմ օրդիք — ո՛վ գիտէ —
Ծարաւ, նօթի՛, անտէրունչ՝
Օտար աշխարհ յածում են՝
Թոյլ ոտքերով, կիսաչունչ :

«Հեռո՞ւ, հեռո՞ւ քչեցին
Բնիկ ազգը իմ Հայկեան.
Նորա տեղը ինձ տուին
Ազգ անկրօն, մոլեկան :

«Դոցա՞ համար զարդարեմ
Իմ հիւրընկալ ափերը,
Եւ կամ դոցա՞ հրապուրեմ
Ճպուտ պլշած աչերը :

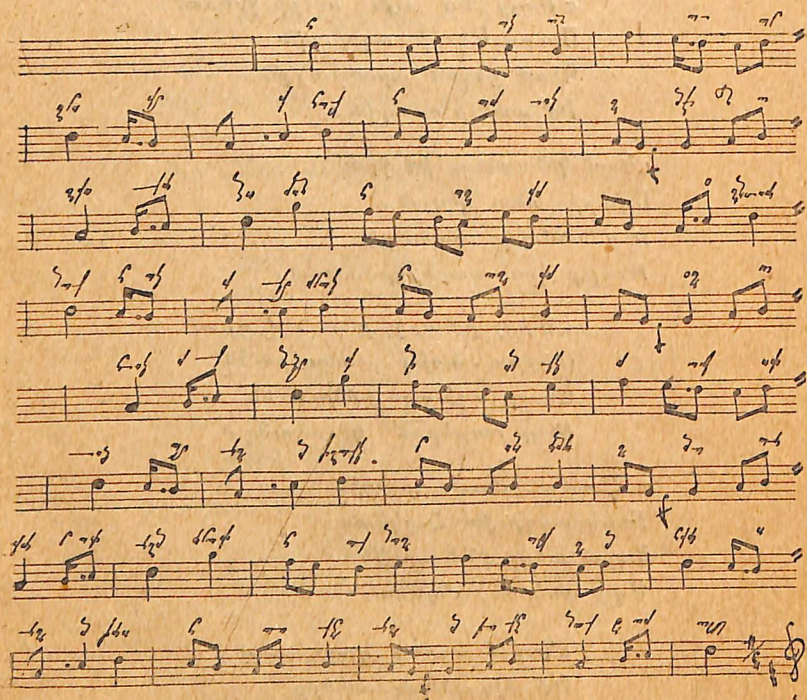
«Բանի որ իմ զաւակունք
Այսպէս կու մնան պանդուխտ :

Ինձ միշտ սգւոր կը տեսնէք .
Այս է անխաբ իմ սուրբ ուխտս :

Էլ չխօսեց Արաքսը ,
Յորձանք տուեց ահագին ,
Օղակ օղակ օձի պէս
Առաջ սողաց մոլեգին :

Ռ. Տ. Գ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ՏԱՐԱԾԵԱԼ

Տարածեալ ձեռք ընդ ձեռաց ,
Ոտք ընդ ոտից ընթանալեաց .
Փայտ ընդ փայտի դառն պըտողոյ
Կեանք ընդ մահու փոխարկելով ,

Ի մէջ երկուց անօրինաց
Կայր մերկացեալ տուողն օրինաց .
Զոր ոչ տեսին ազգքըն կուրաց՝
Բայց ի միոյն յաւազակաց :

Բողէիցն արեգական
Ըզտին արար զիշերանման ,
Զըստուերն քող արկ մերկութեան ,
Զի մի տեսցէ ակն անարժան ,
Ի մէջօրեայն նըսեմացաւ
Յորժամ Ադամ մեղօք մեռաւ ,
Ի յիննորդն ի լոյս դարձաւ
Յորժամ մահուամբ մահըն լուծաւ :

Տօղէր արտօսըր ցաւաղին՝
Մայր Տեառն որ Կայր մերձ առ խաչին ,
Յորժամ լըսէր ըզժ արաւին
Բարբառելոյ իւր միածնին .
Ետուն քացախ խառնեալ լեղի
Այնմ որ ըղխեաց դեռ յաղենի .
Եւ ի վիմէն վըտակ բարի
Արբոյց տոնմին դառնացողի :

Իլուծեալ յերրորդ ժամու օձին ,
Զմիաբն նախնոյ մօրն Եւային .
Ի վեցն անկեալ մարդն առաջին
Հաւանական բանիւ նորին ,
Ի սոյն ժամու Տէրն ի խաչին ,
Զի քաւեցէ զմեղքս նոցին ,
Եւ յորժամ ել Ադամն հին
Եդ զաւազակն ի մէջ դրախտին :

Փարելի բարբառ ընդ իմ .
Էլի էլի առ հայր դօշէր ,
Զնոգին կամաւ հօր աւանդէր ,
Զնոգիս մարդկան նոյն ընծայէր ,

Երկիր հիմամբք սասանեցաւ
Եւ վարագոյրըն ընդ մէջ հերձաւ,
Վէմբ ի յինքեանց պատառեցան
Եւ զերեզմանք մահու բացան:

Քարողի ի սքանչելեաց,
Աստուած մարմնով վասն իմ խաչեալ,
Մերով բնութեամբքս մեռանի,
Աստուած անմահ խոստովանի,
Կրկնավըտակ կողին աղբերք
Եկեղեցի իւր հաստատի,
Ջրովըն մաքրի զարիւնն ըմպէ,
ԶՈրդի ընդ հօր փառաւորէ:

Շարական

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Խօսք Միջրան Արձեան
Introduction
ՀԵՐՈՍ ՄՓՐԵՄԻ ՀՈՂԱԿՈՅՏԻՍ
Ներանակ Մ. Գ. Ճերրակեան.

Tempo di marcato

Սա թե րու ծը նուէր սր ծիւ յաղթա պանծը գու Հայ աշու նին պան տիւ ցե թա զանց
րու նու թիւն նն րու չը զօ ր ախոյ եան
ով ա Ն մաւ Եփ րեմ չեց ցե ս յաւ իտ եան
Ձիւտէ պատ Ձիւ տէ պատ եփ րեմ իաա նը գաւրա ման
Հա թի աղ Հու թի եէ թը . ի թան եան Հա թի տի Հու թի եէ թը . ի թան եան :

Սարերու ծնունդ արծիւ յաղթապանծ .
Դուն Հայ անունին պատիւ գերազանց,
Բանութիւններու հզօր ախոյեան,
Ո՛վ անմահ ԵՓՐԵՄ, կեցցես յաւիտեան:

* Ձինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրամա՛ն
Հարի՛սը հուրի՛ն էթը Իրանեան:

* Թարգմն. — Ապրի՛ հերոս Եփրեմ խան,
Մշակ Իրանի ազատութան:

Կուկուռենեան խումբով անցաւ Հայաստան :
Կուռեցաւ քաջ քաջ, մտաւ մութ դընտան,
Փշրեց խորտակեց ժանդոտ շղթաներ,
Եղաւ սուրբ դատին անձնուէր ընկեր :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Դարձուց աչքերը՝ Արեւի երկիր,
Տեսաւ Պարսկաստանն անբաղդ վշտակիր,
Պարսիկ քաղաքներ մշուշով պատած,
Իրանի դաւակ թափէր արցունք լաց :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Այդ ողբ ու կոծէն յուզուեցաւ մեր քաջ,
Ըմբոստ ու խրոխտ սլացաւ յառաջ,
Զէնքերը ձեռքը իջաւ ասպարէզ,
Յաղթութեան փողը հնչեցուց Արէս :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Ամուր ինչպէս ժայռ, որուն դէմ ի դուր
Կուգան կը բաղխին ալիք ու փրփուր,
Պատուոյ դաշտին մէջ կանգուն մնաց Ան,
Եւ արհամարեց հարուածներ մահուան :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Նենգ, դաւ, բռնութիւն, դժոխքի տարրեր
Մահ կըսպառնային քաջին անվեհեր,
Գողաց ա՛հ, ինչպէս մորիկ ուժգին,
Արձագանք տըճին երկիր ու երկին :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Քե՛զ փառք հիացում, ո՛վ Սիւնեաց աշխարհ,
Որ այսպէս վսեմ Հերոս մը ծընար,
Քու անմահութեանդ բոլորեց դափնի :
Սարսափ տարածեց իբրեւ ՖէՏՍՅԻ :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Մեռնիլ ո՛հ, մեռնիլ, երազն էր Անոր
Պուռոյ դաշտին մէջ իբրեւ քաջ զինուոր :
Ինք ազատութեան դուարթ հրեշտակ
Գոցեց աչքերը, գնդակներու տակ :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Քեզ, Դաշնակցութի՛ւն, հաղար երանի,
Որ կըրեց քու մէջ Եփրեմներ արի,
Անոր փառքերէն գինովցիր և դուն,
Վարէ՛ դործդ յառաջ թափով եռանդուն :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Համբո՛յր դրօշիդ, վե՛հ նշանաբան,
Որուն տակ ծընան Հերոսներ աջնքան,
Յիշեմ Սամաթիոյ հերոս ԳՐՆՈՒՆԻՆ,
ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԸ, ասոնք մահ չունին :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Նոյնպէս ՄԻՍԱՔԵԱՆԸ, ՄԱՆԱԻԵԱՆԻՆ հետ
Ոյց Ընկերակից բերկրեցայ յաւէտ,
Իցիւ, ես նախկին կորովով աշխոյժ,
Ունենայի միշտ քաջութիւն եւ ոյժ :
Զինտէ պա՛տ Եփրեմ խանը գահրաման
Հարի՛սը հիւրիե՛նթը Իրանեան :

Այժմ իրանեանց հետ կսկծալի,
Թափելով սրտանց արցունքներ աղի,
Կրսեմ, մահդ, եփրեմ, միեց մեզ սուր փուշ,
Երանութեան մէջ հանգչէ, քունդ անուշ:
Զինտէ պատ եփրեմ խանը Գահրաման
Հարիւր հուրիկէթը իրանեան:

ՄԻՀՐԱՆ ԱՇԺԵԱՆ

ԱՌԱՌՈՏ ԼՈՒՍՈՅ

Առաւօտ լուսոյ,
Արեգակն արդար,
Առ իս լոյս ծագեա՛ւ:
Բղխումն 'ի Հօրէ,
Բղխեա՛ւ 'ի հոգւոյս,
Բան քեզ 'ի հաճոյս:
Գանձդ ողորմութեան,
Գանձիդ ծածկելոյ
Գլտող զիս արա՛ւ:
Դուռն ողորմութեան,
Դաւանողիս բա՛ց,
Դասեցո՛ վերնացն:

Երբեակ միութիւն,
Եղելոց խնամող,
Եւ ինձ ողորմեա՛ւ:
Զարթի՛ր, Տէր, յօգնել,
Զարթո՛ գթմբեալս,
Զուարթնոց նմանիլ:
Էդ Հայր անսկիզբն,
Էակից Որդի
Է միշտ Սուրբ Հոգի:
Ընկա՛լ զիս, գթած,
Ընկա՛լ ողորմած,
Ընկա՛լ մարդասէր:

Թագաւոր փառաց,
Թողութեանց տուող,
Թո՛ղ ինձ ըզյանցանս:
Ժողովո՛ղ բարեաց,
Ժողովեա՛ւ և զիս,
Ժողովս անդրանկաց:
Ի քէն, Տէ՛ր, հայցեմ,
Ի մարդասիրէդ,
Ինձ բժշկութիւն:
Լէ՛ր կեանք մեռելոյս,
Լոյս խաւարելոյս,
Լուծանող ցաւոյս:
Խորհրդոց զիտող,
Խաւարիս շնորհեա՛ւ,
Խորհուրդ լուսաւոր:
Ծնունդ Հօր ծոցոյ,
Ծածկելոյս ստուերաւ,
Ծագեա՛ւ լոյս փառաց:
Կենարար Փրկիչ,
Կեցո՛ զմեռեալս,
Կանգնեա՛ զգլորեալս,
Հաստեա՛ հաւատով,
Հաստատեա՛ յուսով,
Հիմնեցո՛ սիրով:
Չայնիւս աղաչեմ,
Չեռօքս պաղատիմ:
Չիր բարեաց շնորհեա՛ւ:
Ղամբարամբ լուսոյ,
Ղեկավար ճարտար,
Ղօղեալս ամրացո՛ւ:
Ճառագայթ փառաց,
Ճանապարհ ինձ ցո՛յց,
Ճեպել 'ի յերկինս:

Միածինդ Հօր,
Մո՛յժ զիս յառագաստ,
Մաքուր հարսանեացդ:
Յորժամ դաս փառօք,
Յահագին աւուրն,
Յիշեա՛ զիս, Քրիստոս:
Նորոգող հնութեանց,
Նորոգեա՛ւ և զիս:
Նորոգ զարդարեա՛ւ:
Շնորհատու բարեաց,
Շնորհեա՛ զքաւութիւն,
Շնորհեա՛ զթողութիւն:
Ուրախացո՛, Տէ՛ր,
Ոգւոյս փրկութեամբ,
Ոյր վասն եմ 'ի սուգ:
Չար մշակողին,
Չար սերմանց նորին
Չօրացո՛ զպտուղն:
Պարգևիչ բարեաց,
Պարգևեա՛ իմոց
Պարտեացս թողութիւն:
Ջուր շնորհեա՛ աչացո,
Ջերմ հեղուլ արտօսար,
Ջնջել զյանցանս:
Ռեալինդ քաղցու,
Ռամ հոգւոյս արբո՛ւ,
Ռահ ցոյց ինձ լուսոյ:
Սէր անուն Յիսուս,
Սիրով քով ճմեա՛ւ,
Սիրտ իմ քարեղէն:
Վասն գթութեան,
Վասն ողորմութեան,
Վերստին կեցո՛ւ:

Լացէք ողբացէք՝ ձայնիւ միաբան
Սըգալի Մարիամա՝ այժմ անօգնական
Կարօտով իմ որդւոյս՝ կամ ի յերերման :

Զօրութիւնք հզօրք՝ հրեշտակք երկնային .
Պետք և տէրութիւնք՝ և զօրք վեր նային
Տեսէ՛ք զիմ որդին՝ զխաչեալն ի փայտին :
Լացէք ողբացէք՝ ձայնիւ ելն . :

Ո՛վ Թըռչունք երկնից՝ և ճըկունք ծովու ,
Լուսին՝ Լարեգակն՝ աստղ առաւօտու
Ահա՛ մըթացաւ՝ օրն իմ լուսատու :
Լացէք ողբացէք՝ ձայնիւ ելն . :

Մայրք Լիբանանու՝ և ծառք անառայ ,
Նըռնենինք այգաց՝ և տունկք պարտիզաց :
Ծովք և գետք ամէն՝ և ջուրք աղբերաց :
Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն . :

Ո՛վ դուք մեղաւորք՝ որդիք Ադամայ ,
Վասն ձեր խաչի՝ որդիս Մարիամայ ,
Զի բացցէ զփակեալ՝ ըզդուռն եղեմայ :
Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն . :

Նորածին մանկունք՝ Սուրբ աւագանին
Գեղարդեամբ խոցի՝ որդեակս ի խաչին ,
Զուր առատ բաղխէ՝ ծննդեան ձեզ կրկին :
Լացէք ողբացէք՝ ձայնիւ ելն . :

Ո՛վ սուրբ քահանայք՝ պաշտօնեայք լուսոյ
Զմաննայ ձեզ բաղխէ՛ ի բացեալ կողոյ .
Զմարմին և զարիւն՝ սուրբ ուխտի նորոյ :
Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն . :

Կանայք պատուականք՝ զըստերք Եւայի ,
Որք զիտէք ըզդուր՝ ծընողաց սըրտի .
Հոգիս մորմօքի՝ սիրտըս տոչորի :
Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն . :

Ո՛վ Սուրբ Սիմէօն՝ զովեալ ծերունի
Այսօր բօթ ալից՝ բան քո կատարի ,
Արդ էանց յանձն իմ՝ սուր նենգաւորի :
Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն .
Ո՛վ Հայր երկնաւոր՝ խնդրեմ ես ի քէն
Հոգիդ Սուրբ ընկալ՝ զաղաչանս յինէն ,
Տուր ինձ արտասուս՝ ծովու ջուրն ամէն :

Լացից ողբացից՝ զվշտացեալ անձն իմ . ելն .
Ո՛վ Սուրբ Յովհաննէս՝ Որդւոյս սիրելի .
Եւ Սուրբ Մարիամ՝ Մագդաղենացի .
Ողբակից լերուք՝ մօրըս Յիսուսի :

Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն .
Խոր կըսկից մահու՝ իբր ալեաց ծովու ,
Աս իս խաղացին՝ սաստկագին հովու
Գողան և գոչեն՝ որպէս առիւծու :

Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն .
Ի Սուրբ Բեթլէհեմ՝ անբանից յայրին ,
Ըզփառք ի բարձունս՝ հրեշտակք երգէին ,
Արդ բարձաւ այսօր՝ փառքս ամենեւին :

Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն .
Լալով ողբալով՝ սիրտս ո՛չ հանդարտի ,
Խոցոտեալ հոգիս՝ ո՛չ մըխիթարի .
Այսօր ցմահ խնդրեմ՝ ի ձեռս չանկանի :

Լացէ՛ք ողբացէք ձայնիւ ելն .
Ո՛վ իմ փարելի՝ որդեակ սիրելի
Մի թողուր այսպէս՝ զմայր քո խըղձալի .
Ընդ քեզ մեռանիլս՝ է ինձ երանի :

Լացէք ողբացէք ձայնիւ ելն .

ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԻ. ՂԱՓԱՆՅԻ

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

mod.

Է՛ջմիաժինն ի հօրէ և լոյս փառաց ընդ նմա.
 Զայնք հնչեցին սանդարամետք անդրնդոց:
 Տեսեալ զլոյս մեծ Հայրապետին Գրիգորի.
 Պատմէր ցընծութեամբ հաւատացեալ արքային
 Եկայք շինեսցուք Սուրբ ըզխորանն լուսոյ,
 Քանզի իսմա ծաղեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի:

ՇԱՐԱԿԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՕՃԱԽ

Adagio

Ս. ՄԱՐԿԵԱՆ

Մեր պապերն եղջիւր առ եղջիւր զինի
 Խըմեցին նրան,
 Գինիդ արիւնի փոխեց թըշնամին
 Ո՛վ վկայարան:
 Աստղերդ որ մեռան՝ լոյսեր թողուցին
 Կրտուրիդ վըրայ,
 Այգիներդ մէջ մէջ մի բարունակ
 Սըրինդ թո՛ղ ըլլայ:
 Գարնան օր մըն էր որ անցար սուրէն
 Մե՛ծ հերոսատուն,
 Վերաստուացա՛ճ՝ զերդ խորան խնկօն՝
 Կանգնէ՛ սրբատուն:

Մեր պապերն եղջիւր առ եղջիւր զինի
 Խըմեցին նրան,
 Գինիդ արիւնի փոխեց թըշնամին
 Ո՛վ վկայարան:

Աստղերդ որ մեռան՝ լոյսեր թողուցին
 Կրտուրիդ վըրայ,
 Այգիներդ մէջ մէջ մի բարունակ
 Սըրինդ թո՛ղ ըլլայ:

Գարնան օր մըն էր որ անցար սուրէն
 Մե՛ծ հերոսատուն,
 Վերաստուացա՛ճ՝ զերդ խորան խնկօն՝
 Կանգնէ՛ սրբատուն:

Գերհանճար կապոյտն անմահ զաւատին
 Հոգիդ թող լըւայ,

Հարսերը սափոր առ սափոր ջուրեր
Թափեն շէմքիդ վրայ :

Մայրեր թող ծընին խորաններուդ տակ
Թուներ Մըհերի :

Հայ առագաստին սրբութեան վրայ
Դըրօ՛չը փայլի :

Օճա՛խ, տաճարին քովիկը ըլլաա ,
Խաչը սուրին հետ ,

Մըքեմին խունկը պապերու սրբին
Մէջ վառի յաւէտ :

Նոր Խորայէլի ծաղկեալ Գողգոթայ ,
Երգումի երգիք ,

Հերիք կարիճըդ ժայռն ի վեր մազլեց ,
Բա՛ց գիրկդ անդորրիկ :

Ա՛լ խապրիկ մ'ուզեր մեր կըռունկներէն ,
Կըտուրիդ վրայ

Ծիծեռնակները նոր բոցն բռնեցին
Մարագէդ հիմայ :

Կ'աճին թևերուդ տակ դրախտաբոյսեր ,
Ուր կը սընամին

Որդան կարմիրներ որ դոյնը իրենց
Տան Եռագոյնին :

Թուներուդ թըւով վառէ ճըրագներ ,
Ծուխով ծըխանիդ

Խորան առ խորան , խարոյկ առ խարոյկ
Մըխա՛ երկինքիդ :

Լուսնկադ կալ է կապեր , կը թափէ
Միւռնոն արտերուդ ,

Հարսնացեա՛լ օճախ , պըսակ կը կապեն
Ասաղերը գըլխուդ :

Դեռ աշտարակուող դարե՛րու ոգին ,
Տո՛ւն վիշապազուն ,

Զուլալ աղբւրիդ մէջ ծընար այսօր
Զիս քընտրազուն :

Օճա՛խ , կը շէնսա գըշխոց վարդերով
Շէ՛ն քան արքունիք :

Ամէն մէկ ոսկոր իր թաղը ունի
Դրօշ ու հայրենիք :

1919

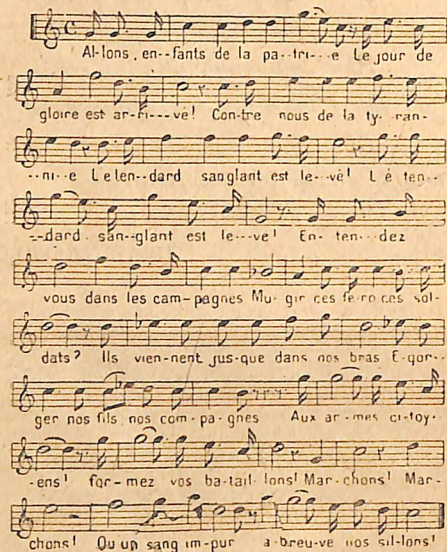
ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ԳԱՅՐԻԷԼ ԵՐԱՆԵԱՆ
ՌԱՍԼՈՅԻՉ, ԵՐԱՌԻՅԵ
ԽՈՒՐԱՎԻՐ

ՄԱՐԴԱՐ ՔԻԻՐՅԱՆ
ՔԱՆՈՊԱԿԱԳՈՐԾ ՀԱՐՏԱՐԱՊԵ-
ՔԱՆԱՍԵԿԺ

ՄԱՐՍԷՅԵՅԷԶԻ ՀԱՅԵՐԵՆԻ

1

Յառաջ, Հայեր, հայրենիքի
Ազատութեան ժամն է հասեր.
Ձէք տեսներ, բռնաւորն մեղի
Դէմ արնոտ դրօշ է պարզեր. (կրկնէ)
Ձէք լսեր դեռ հայաստանցի
Ժողովրդի հառաչանքներ.
Դիւրդեր, Թիւրքեր հայ գիւղերի
Մէջ կը մորթեն մեր եղբայրներ:
Ձէնքեր առնենք, Հայեր,
Շուտով կազմենք գունդեր,
Քաղկնք յառաջ, թո՛ղ թիւրք արիւն
Ծծեն Հայոց դաշտեր:

2

Ի՞նչ կ'ուզեն այդ ցած ու վայրագ
Դիւրդեր, Թիւրքեր, մասնիչ Հայեր.
Ո՛ւմ համար են այս անարգանք,
Ո՛ւմ համար այդ հին շղթայներ: (կրկնէ)
Մեզ համար են, Հայեր, ա՛հ, մեզ
Կ'արհամարհեն. դեռ համբերենք.
Կ'ուզեն որ մեզ դերիի պէս
Իրար ծախեն. ի՞նչ կեցիւր ենք:
Ձէնքեր առնենք, Հայեր,
Շուտով կազմենք գունդեր,
Քաղկնք յառաջ, թո՛ղ թիւրք արիւն
Ծծեն Հայոց դաշտեր:

3

Սոսկացէ՛ք. ո՛վ բռնաւորներ
Եւ մասնիչներ Հայաստանի.
Սոսկացէ՛ք զի ժամն է հասեր
Որ վրէժն առնենք ձեր գործերի. (կրկնէ)
Ամէն Հայ ձեզ դէմ պիտ' կռուի.
Մեռնողին տեղ մեր հայրենիք
Նոր զաւակներ մեզ պէս կը ծնի
Եւ չենք հատիր մինչեւ մեռնիք:
Ձէնքեր առնենք, Հայեր,
Շուտով կազմենք գունդեր,
Քաղկնք յառաջ, թո՛ղ թիւրք արիւն
Ծծեն Հայոց դաշտեր:

4

Կռուին մէջ մեր մեծ եղբայրներ
Թէ մեռնին, մենք հոն կը մասնենք.

Բամփորոտան բարձուստ բոժրիւնք յԱյրարա-
տեան դաշտն ի վայր .

Արի արանց արիւնք յեռանդն առատանան
ի հրազայր .

Հրա էր հայրենեաց հրոշակի'նդ հանուր ,

Հոգիք Հայկազանց բորբոքին ի հուր .

«Որք երկնաւորի պսակին էք անձկոտ ,

Ու որ երկրաւորիս փառաց երկնահորդ ,

Հապ'օն , արի արանց մանկունք՝

Հայրենավրէժքըդ Հայկազունք ,

Հապ'օն , ի զէն գունդագունդ ,

Յեռեալ ի պար թունդ ի թունդ՝

Ի զէն ի վրէժ , օն անդր յառաջ

Ի զէն ի վրէժ , մի ձախ մի յաջ ,

Օն անդր յառաջ

Մի ձախ մի յաջ

Օն անդր յառաջ

Յառաջ յառաջ ,

Հապ'օն , յառաջ :

Հայկեան փանդոանց օրոտընդոստ դռնչին բար-
բառք մարտագոտ ,

Դառնակոռոչ անդրաձայնէ Պարսիկ կերկեր ի
չեփոր .

Շարժեն հրեշտակք թեւքս լուսափողփողս ,

Ճիւղաղք ճռճաղաց կայստեն ի դըժոխս .

Շոխնդըն շանթառաք զեթերօք փարի ,

Սարսափեն սանդարք ի խօլ խաւարի :

Հապ'օն արի արանց մանկունք են .

Մամիկոնեան սաւառնեցաւ դրօշուն յայերս զող
ծալ ի ծալ ,

Ի ճակատուց ի թըշնամեաց՝ սա ոչ զիտաց յու-
րաստ կալ .

Հեծեալ հրանրժոյգ վեհին Վահանայ՝

Վրէժ կանչէ արեան Կարմիր Վարդանայ .

Փռնչեալ բոցաշունչ դափր ի գարշապար

Ռազմամուտ վարդի յանժոյժ երկվար :

Հապ'օն արի արանց մանկունք են .

Պ զուպարել մարտայարդար գարշապարաց Արա-
մայ՝

Գոռան Կորդրիք , մանչեն Մասիք , հռնչեն
սահանք Երասխայ .

Ի դռն ի դռն տալ բիւրուցն ոսնատրոփ ,

Տատանին դաշտակք , յառնէ շոխն ապշոպ .

Կռուփ առ կռուփ կոփեն կմբայք , աէգ առ
տէգ ,

Դղորդ առնուն տարերք կորովեացն ի վէգ .

Հապ'օն արի արանց մանկունք են :

Արի'ք ի կռիւ քաջակորովք՝ ընդ կորակոր
հրոսն Արեաց .

Հապա համհարդք մեր բիւրայաղթք , ձեզ նոր
հանդէսք են փառաց .

Թռի'ք ի ռազմ ի խաղմ , առէք զէն և զարդ ,
Երեանիւք յըմիւք հարուլ բերս հազարս .

Ի սուր ի սուսեր կարչնեղ յաղեղունս

Ըզսեաւ Սասանեանց ջարդել կառափունս .

Հապ'օն արի արանց մանկունք են :

Մինչեւ ցե՞րք ցե՞րք սուղ ունի զՀայս . հատէ՛ք
զարտօսր՝ սրբք այրիք ,

Հարանց հարսանց եղբարց որդւոց , հանուրց

Հայոց վրէժինդիրք՝

Թինդս առեալ երթամք յասպարէզ քաջաց .

Յուշիկ հրնչեն ձայնք արեան սիրելեաց .
Սոսափիւնք յերկնից արհաւիրք յերկրէ
Քաջացս օժընդակ ըզՊարսն հերքեացէ :
Հապ'օն արի արանց մանկունք են :

Օն անդր ի բաց հայկեան հողոյ հրակայազանց,
և սրբոց՝
Ի բաց ջուրի չըւտուական մոխրապաշտիցըն պըղ-
ծոց .

Դաշտք մեր մերժեացեն զոսկրոտին անգամ,
Արիւնք վըկայից զճապաղիւն անժամ.
Ուն ընդ դիս տոռնեալ դարձցին ի փախուստ,
Մատնակուրծք ընդ Հայս հայեացին հեռուստ :

Հապ'օն արի արանց մանկունք են :

Արք աղեղանց, բարձր ի թիրախ թռուսջիք
վերջին ձեզ խրախոյս .

Առեալ տարցուք զանթիկնադարձ զայս վար-
դադոյն դրօշ անխոյս՝

Ի վերայ յիսնից յաղթից Վարդանայ
Պարսկատանջ բազկաւ արւոյն Վահանայ,
Շեշտ ի ծայր չիրմի դաշտին Շաւարշան
Տընկել յաղթանակ անմահ Հայոթեան :

Հապ'օն, արի արանց մանկունք են :

1879

Հ. ՂԵՒՈՆԴ Մ. ԱԼԻՇԱՆ

ՀԱՅ ԴՐՈՇԻՆ

Adagio *Երգեալ է. Մարգարէ*

Մըրրկահաւ ծով արեան,
Վիշապազանց դաստառակ,
Վեց գըլխատուած գաւառներ
Կարմիր լոյսիդ պատարագ :
ՌՎ կոյս պատանք դրօշացած,
Ըրիր արիւնըդ գինի
Որ գերութեան սև չըղթան
Արձագանդ տայ Քրնարի :

Հայ կարապի Ե'րգն հրակայ
Եփրատին վրայ լուսաւոր,
Զորերուն մէջ գերածին
Վերջին հրկո'ղն ահաւոր :
Խաչուած խաչըդ կը շողայ
Խորանիդ մէջ եռագոյն,
Հայսերուդ մէջ՝ նորագիր
Աստուածդ իջաւ մեծագոյն :

Նորակառոյց Օճախին
Ըրիր լեռներըդ սիւներ ,

Ծրփա՛ ծրփան առ ծրփան,
 Ծուխը լոյսէ՛դ է ծըներ:
 Օրրոցներուն վրայ ծրփա՛,
 Անմայրերուն մայր կարմիր,
 Խանձարուներն իսկ վաղուան
 Շուքիդ կապուած չուք մ'ըրիր:
 Անհաւասար մարտերով
 Հին օրե՛րու ամազոն,
 Լոյսերուդ սուրբ կաթը տուր,
 Դիեցուր վե՛ց հորիզոն:
 Եօթնաղբիւրին վրայ ծրփա՛,
 Օրհնէ կուժերը հողէ,
 Զրկիր հարսին իրիկուան
 Զօհածաղիկը ուղղէ:
 Նոր բերդերուն տակ օժէ
 Նոր սուրբերու ասպետներ,
 Անկիւնաքար պատմութեան
 Ըրէ Զորին ոսկորներ:
 Վերջին պահա՛կ տեսլահար,
 Մեռան աստղերըդ փայլուն
 Որ քեզ մարմին մը տային,
 Կը ժպտիս վե՛ց սարերուն:
 Ծաղկեցաւ ցուպն աքսորի
 Աւազին մէջ հեռաւոր
 Անապատի զերդ առիւծ
 Մռնչեց ազգըդ ահաւոր:
 Շրջթայակապ մեկնեցաւ
 Վերադարձաւ դրօշաւոր,
 Թեզանի՞քըդ կապեցիր
 Շրջթաներուն քնարաւոր:
 Վեց գլխատուած Զորին մէջ
 Կը ծածանիս լուսապար,
 Մեր նշխարներն հայրենի
 Հոն կը բըռնեն հետըդ պար:

ՅԱՆԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒ

Միքայէլ Նալբանեանց	32
Եղիա Մ. Տնտեսեան	15
Ստեփան Պ. Փափազեան	42
Ռուբէն Զարգարեան	49
Արտաշէս Յարութիւնեան	49
Խրիմեան Հայրիկ	50
Սարգիս Կուկունեան	54
Ռափայէլ Պատկանեան	58
Արտաւազդ Վ. Գալէնտէրեան	61
Ռուբէն Սեափ	61
Լեւոն Էսաճանեան	73
Եղիա Տէմիրճիպաշեան	78
Խորէն Նարպէյ	80
Մելքոն Կիւրճեան	89
Գարեգին Պէշկէօթիւրեան	91
Կարապետ Պաղտատեան	93
Գրիգոր Զօհրապ	95
Դանիէլ Վարուժան	98
Կոմիտաս Վարդապետ	106
Բարսեղ Կանաչեան	112
Գարրիէլ Երանեան	119
Մարդար Քիւրքճեան	119

ԱՅԲՈՒԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ ԵՐԳԵՐՈՒ

Ազատ Աստուածն	65	Լըռեց ամպերը եկան	11
Ազատութեան այն վառ սէրը	47	Լուսին չիկար մութ գիշեր էր	30
» սիրոյն համար	29	Խաւարել եմ ինչպէս գիշեր	43
Աշնիւ ընկեր մեռանում եմ	56	Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ	21
Ախ մարտը ջան	99	Կանայք ամենայն քորք իմ	113
Ահա բաժակ ուրախութեան	40	Կարկուտ տեղաց խանութայ	22
Ահա ելաւ լուսին արծաթ	10	Կուռեցէք տղերք, կուռեցէք	9
Ահա կ'երթամ սիրելի մայր	32	Հեռաւոր երկիր նստած	6
Անցորդ սա գետին ջուրէն	72	Ձայնը հնչեց էրզրումի	52
Առաւօտ լուսոյ	110	Ձայն տուր ով ծովակ	20
Արի իմ սոխակ	57	Ձայն տուր ով ֆիտա	70
Արիք Հայկազունք	3	Մայր արաքսի ափերով	100
Արշալոյսը նորէն բացուաւ	26	Մանիր, մանիր իմ ճախարակ	82
Բամ փորոտան	123	Մենք անկեղծ զինւոր ենք	46
Գիւղական աղջիկ եմ	35	Մենք պէտք է կուռենք	81
Դաշնակցական խումբ	5	Մեր Հայրենիք թշուառ անտէր	16
Դարգս լացէք սարի	85	Մեր Հայրենիքի սիրուն	38
Դարձեալ փայլեց	45	Մեր պապերն եղջիւր առ	117
Դըժնեաց գիշերն	63	Մըրրկահաւ ծով արեան	127
Եկէ՛ւ է զարուն սոխակը սիրուն	51	Յառաջ հայեր հայրենիքի	120
Ես լսեցի մի անուշ ձայն	68	Շինուած է ան նոճիով	97
Երբ ալեկոծ ծովուն վրայ	54	Ո՛հ ինչ անուշ և ինչպէս	67
Երբ կը տեսնեմ աչերուդ	62	Ոչ թըռչունին	77
Երբոր ազգին գահը փլաւ	48	Ով է որ գայ	7
Երբոր բացուին դռներն յուսոյ	86	Պըզտի տղայ չեմ օրօրեր	44
Երկիր ժը կայ հեռաւոր	96	Սասուն գաւառ հին	59
Ջարնենք Ջարնենք	88	Սասուն ելաւ տպատամրեց	23
Ջէյթունցի ենք մենք	69	Սաստիկ ցաւ մը	92
Էջմիածին ի հօրէ	116	Սարերու ծնունդ արծիւ	107
Թէ հայրենեաց պսակադիր	36	Սիրեցի եարըս դարան	79
Ժամ է զարթոնքի	94	Վէրքերով լի ջան ֆիտա	64
Ի բիւր ձայնից բնութեան	75	Տալւորիկի գաւակ եմ	12
Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես	74	Տարածեալ ձեռք ընդ ձեռաց	104
Ի գէն հայեր ի սուր	19	Տեսէք աղաւնին նոյեան	83
Լըճի մէջ նաւակը	27	Տէր ողորմեա	98
		Օրհնեալ յիշատակ	90

ՉԱՐԹՕՆՔ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Նոր Շարժէն Լոյս Տեսած են

1 ⁰ .	Դասասանի Օրեր	Ա. Գարունեան	. . .	5
2 ⁰ .	Աբու Լալա Մահարի	Ա. Բաճակեան	. . .	5
3 ⁰ .	Տիեզերական հաղադու իւն	Վ. Հիւկօ	. . .	5
4 ⁰ .	Հայերուն Ֆրանսէրէն սոխեցնելու պարզ եւ
դիւրատոյց եղանակ	Մ. Յովհաննէսեան	. . .	25
5 ⁰ .	Բանախօսութիւն մը	Յ. Տ. Մարգարեան	. . .	10
6 ⁰ .	Պատկերազարդ հաւանագրութեամբ հայկական երգարան
Ա. Մարկեան		. . .	40
7 ⁰ .	Դաւանթացք Չափական երաժշտութեան
Ա. Մարկեան		. . .	30

Հասցէ Կ. Պօլիս Չաքմաքճըլար Թ. 32.

ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ